

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Minna Timo

”PIDETÄÄN LASTEN PUOLTA, OSASI SUOMEA TAI EI”

Opas kulttuurisensitiiviseen vuorovaikutukseen eri kieli- ja kulttuuristaisten lasten ja huoltajien kanssa varhaiskasvatuksessa

Sosiaali- ja terveysala
2024

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Minna Timo
Opinnäytetyön nimi	”Pidetään lasten puolta, osasi suomea tai ei”. Opas kulttuurisensitiiviseen vuorovaikutukseen eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ja huoltajien kanssa varhaiskasvatuksessa
Vuosi	2024
Kieli	suomi
Sivumäärä	58 + 2 liitettä
Ohjaaja	Tiina Järvelä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten kulttuurisensitiivisyys konkretisoituu varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ja heidän huoltajiensa kanssa päiväkodin arjessa. Tavoitteena oli teorian ja empirian löydösten pohjalta tehdä kulttuurisensitiivisyyttä käytännönläheisesti avaava opas.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ytimen muodosti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmä kulttuurisensitiivisyydestä keskittyen vuorovaikutukseen ja yksilölliseen kohtaamiseen. Tutkimuksen empiirinen osuus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluina yhdestä vaa-salaisesta monikulttuurisesta päiväkodista ja analysoitiin käyttäen aineistoläh-töistä sisällönanalyysiä.

Tutkimustulosten mukaan kulttuurisensitiivisyyden keskiössä on varhaiskasvatta-jan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen, joka konkretisoituu ammatillisina vuo-rovaikutus- ja viestintätaitoina yksilöllisissä ja tasa-arvoisissa kohtaamisissa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Varhaiskasvatta-jilla on käytössä erilaisia vuorovaikutuksen tukikeinoja, kuten kuvat, tukiviittomat ja tulkkipalvelut kulttuurisensitiivisyyttä tukemaan. Toteutuakseen täysipainoi-sesti kulttuurisensitiiviseen työhön tarvitaan rauhaa ja aikaa. Tähän varhaiskasva-tuksessa voidaan ottaa avuksi pedagogisina ratkaisuinä pienryhmätyöskentely sekä tuettu leikki. Tutkimustulokset osoittavat myös, että muutamia esteitä kult-tuurisensitiivisyyden toteutumiseksi löytyy, mutta varhaiskasvattajien puheessa korostuvat ratkaisukeskeisyys, joustavuus ja oma aktiivinen rooli vuorovaikutuk-sessa esteiden poistamiseksi sekä hyvän ja turvallisen luottamussuhteen luo-miseksi lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Avainsanat	kulttuurisensitiivisyys, vuorovaikutus, yksilöllinen kohtaa-minen, sensitiivisyys, varhaiskasvatus
------------	--

ABSTRACT

Author	Minna Timo
Title	A Guide to Culturally Sensitive Interaction with Children with Diverse Linguistic and Cultural Background and Their Guardians in the Early Childhood Education
Year	2024
Language	Finnish
Pages	58 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Tiina Järvelä

The purpose of this bachelor's thesis was to find out what cultural sensitivity means in practice in the interaction between early childhood educators and children with diverse linguistic and cultural background and their guardians. The objective was to create a guide which opens up cultural sensitivity in a practical way and is based on the theory and the empiricism of the study.

The theoretical framework of the study was based on the THL's (Finnish Institute for Health and Welfare) definition of the cultural sensitivity which focuses on interaction and individual encounter. The empirical part of the study was conducted as qualitative research. The data were collected via thematic interviews in one multicultural kindergarten in Vaasa and analysed using material-based content analysis.

According to the research results the core of the cultural sensitivity consists of an early childhood educator's sensitive interaction know-how which is concretised in professional interaction and communication skills when encountering children with diverse linguistic and cultural background and their guardians individually and equally. Early childhood educators have different ways to support culturally sensitive interaction like pictures, speech-supporting signs and translation services. In order to be able to work fully in a culturally sensitive way there is a need for peacefulness and time. To enable this, pedagogical solutions like small group activities and supported play can be used. The results also show that there are a few obstacles which hinder cultural sensitivity to be realised. But more importantly, solution-focused way of working, flexibility and own active role in the interaction to move the obstacles and to create good and safe mutual trust with the child and their guardians are highlighted in the discourse of the early childhood educators.

Keywords	cultural sensitivity, interaction, individual encounter, sensitivity, early childhood education and care
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	10
3	KULTTUURINEN MONINAISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	12
	3.1 Varhaiskasvatus	12
	3.2 Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatustyötä ohjaavissa laissa ja asiakirjoissa.....	16
4	KULTTUURISENSITIIVISYYS VARHAISKASVATUKSESSA	18
	4.1 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksen toiminnan keskiössä.....	18
	4.2 Sanallinen, sanaton ja tunneviestintä.....	19
	4.3 Perheen yksilöllinen kohtaaminen	20
	4.4 Sisarkäsite kulttuurinen kompetenssi.....	21
5	LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
	5.1 Aineiston keruu teemahaastatteluina	22
	5.2 Aineiston analyysi	23
	5.3 Aiheeseen liittyvää tutkimusta	25
6	TUTKIMUSTULOKSET	27
	6.1 Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiivinen kohtaaminen 27	
	6.1.1 Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen	28
	6.1.2 Vuorovaikutuksen tukikeinot.....	32
	6.1.3 Pedagogiset ratkaisut.....	33
	6.1.4 Kulttuurisensitiivisyyttä estävät tekijät.....	34
	6.2 Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen huoltajien kulttuurisensitiivinen kohtaaminen.....	36

6.2.1	Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen huoltajien kohtaamisessa	37
6.2.2	Huoltajien asiantuntijuus	40
6.2.3	Vuorovaikutuksen tukikeinot huoltajien kohtaamisessa.....	41
6.2.4	Vuorovaikutusta haastavat tekijät	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	46
7.1	Tutkimuksen luotettavuus	50
7.2	Lopuksi	52
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	59

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen arvopohja.....	14
Kuvio 2. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensiitivisen kohtaamisen pääluokat.....	27
Kuvio 3. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen.....	28
Kuvio 4. Vuorovaikutuksen tukikeinot.....	32
Kuvio 5. Pedagogiset ratkaisut.	33
Kuvio 6. Kulttuurisensiitivisyyttä estävät tekijät	35
Kuvio 7. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen huoltajien kulttuurisensiitivisen kohtaamisen pääluokat.....	36
Kuvio 8. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen huoltajien kohtaamisessa.....	37
Kuvio 9. Vuorovaikutuksen tukikeinot eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lapsen huoltajien kohtaamisessa.	41
Kuvio 10. Vuorovaikutusta haastavat tekijät.....	44
Taulukko 1. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisen vaiheista.....	24

LIITELUETTELO

LIITE 1. Tutkimuksen teemahaastattelurunko

LIITE 2. Opas

1 JOHDANTO

Lisääntynyt maahanmuutto Suomeen ja kansainvälistyminen näkyvät myös varhaiskasvatuksessa, joka on kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa peilaten siinä tapahtuvia muutoksia. Kulttuurisen moninaisuuden tunnistaminen ja sen arvostuksen tuominen esille päiväkodin arjessa on tärkeä osa varhaiskasvattajien ammatillisuutta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021, 24). Kulttuurisen moninaisuuden osaaminen on nostettu Talentian tekemässä varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuvassa yhdeksi ydinosaamisen osa-alueeksi (Talentia 2023). Opetushallituksen (2019, 79) Osaamisrakenne 2023 -raportissa tuodaan esille yhtenä eniten merkitystään tulevaisuudessa kasvattavana osaamistarpeena juuri monikulttuurisuustaidot.

Lähestyn opinnäytetyössäni kulttuurisen moninaisuuden teemaa kulttuurisensitiivisyyden kautta. Kulttuurisensitiivisyys-käsite on paljon käytössä erityisesti sosiiali- ja terveydenhuoltoalalla, mutta se on hyvin käyttökelpoinen myös varhaiskasvatuksen kontekstissa (Sirkko & Kyrönlampi 2021, 67). Mutta mitä kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan? Sitä ei löydy Finton yleisestä suomalaisesta ontologiasta tai kielitoimiston sanakirjasta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan kulttuurisesta moninaisuudesta, mutta kulttuurisensitiivisyys-käsite ei ole siellä esillä.

Heinon ja Jäppisen (2022, 175) mukaan kulttuurisensitiivisyys on yleiskäsite, jota käytetään väljästi, ja sen merkitys vaihtelee asiayhteydestä ja puhujasta riippuen. Tämä tuli hyvin esille myös tutustuessani kulttuurisensitiivisyyteen liittyvään kirjallisuuteen. Kulttuurisensitiivisyyteen on yhdistetty ammattilaiseen itseensä kohdistuvia näkökulmia, kuten tiedon hankkimista erilaisista kulttuureista ja ammattilaisen omien ennakkokäsitystensä reflektiota. Kulttuurisensitiivisyyttä lähestytään usein myös yksilöllisten kohtaamisten näkökulmasta, jolloin käsitteen ytimessä on ammattilaisen tavat toimia vuorovaikutustilanteissa. Käsitteen kirjavuus-

den takia koen tärkeänä tehdä selkeän rajauksen ja ankkuroida kulttuurisensitiivisyyden tutkimuksessani vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen, jotka ovat varhaiskasvatustyön keskiössä. Opinnäytetyöni teorian ja empirian kautta pyrin selvittämään, miten kulttuurisensitiivisyys konkretisoituu varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ja heidän huoltajiensa kanssa päiväkodin arjessa ja kokoon löydösten perusteella oppaan varhaiskasvattajien kulttuurisensitiivistä työtä tukemaan.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Koen, että tutkimukseni aihe on samalla kertaa sekä hyvin ajankohtainen ja että ajaton. Kun vielä 1990-luvun vaihteessa vieraskielisiä henkilöitä, joiden kieli oli jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, oli Suomessa noin 25 000, vuonna 2022 loppussa vastaava luku lähenteli jo 500 000:aa (Honko & Mustonen 2018, 22; Tilastokeskus 2023 a). Sitran Megatrendit 2023 -katsauksen mukaan globaalit muuttoliikkeet tulevat entisestään kasvamaan ja myös tulevaisuudessa maahanmuutto Suomeen lisääntyy. Tätä tukee myös Tilastokeskuksen data, jonka mukaan maahanmuuttojen määrä oli vuonna 2022 lähes 50 000, kun vastaava luku aikaisempina vuosina oli ollut 29 000–36 000 (Sitra 2023; Tilastokeskus 2023 b).

Ajattoman aiheesta tekee keskittyminen kulttuurisensitiivisyyteen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Vuorovaikutus on läpi historian ollut osa ihmisyyttä, sekä psykologinen että biologinen tarve, joka on pysynyt ajansaatossa muuttumattomana. (Syrjämäki & Ahonen 2022, 200).

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, miten kulttuurisensitiivisyys konkretisoi varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lasten ja heidän huoltajiensa kanssa päiväkodin arjessa. Tavoitteena on teorian sekä laadullisen tutkimuksen löydöksiä pohjalta tehdä kulttuurisensitiivisyyttä käytännönläheisesti avaava opas, jota voisi käyttää esimerkiksi osana uusien työntekijöiden perehdyttämistä.

Opinnäytetyön keskiössä on sekä eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi että hänen huoltajansa ja näkökulma on varhaiskasvattajan. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisella lapsella tarkoitan opinnäytetyössäni lasta, joka ei ole syntynyt Suomessa ja on muuttanut jossain vaiheessa tänne, tai hän on syntynyt Suomessa ja ainakin toinen hänen huoltajistaan on syntynyt ulkomailla (Kivirauma, Zacheus & Jahnuainen 2019, 20, 23–24).

Tutkimuksen empiirisessä osassa haastattelen vaasalaisen Ristinummen päiväkodin varhaiskasvattajia. Ristinummen päiväkoti on ollut toiminnassa yli 40 vuotta ja monikulttuurisesta varhaiskasvatuksesta päiväkodissa on kokemusta yli 20 vuoden ajalta. Päiväkodin toiminnan kulmakivinä ovat muun muassa positiivinen pedagogiikka, lasten yksilöllisyys, pienryhmätyöskentely ja huoltajien osallisuus ja kuuleminen. Lapsiryhmiä on viisi, joista kolmessa ryhmässä on alle esikouluikäisiä lapsia. (Vaasan kaupunki 2023.)

3 KULTTUURINEN MONINAISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Kulttuuri on tapa ajatella ja toimia sekä antaa merkityksiä asioille ja ilmiöille. Se ei ole pysyvää, vaan muuttuu ja uudistuu koko ajan. Vuorovaikutus ihmisten välillä on vahvasti sidoksissa kulttuuriin: kulttuuri siirtyy sukupolvelta toiselle vuorovaikutuksessa ja suhde omaan ja toisiin kulttuureihin muodostuu juuri vuorovaikutuksessa (Katisko 2016, 179).

Kulttuurinen moninaisuus, joka pitää sisällään lasten erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat, on yhä enenevässä määrin osa varhaiskasvatuksen arkea. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten määrä päiväkodeissa lisääntyy vuosi vuodelta ja tällä on luonnollisesti vaikutusta varhaiskasvatuksen henkilöstön työhön ja ammatillisuuteen. (Sirkko & Kyrönlampi 2021, 67.)

3.1 Varhaiskasvatus

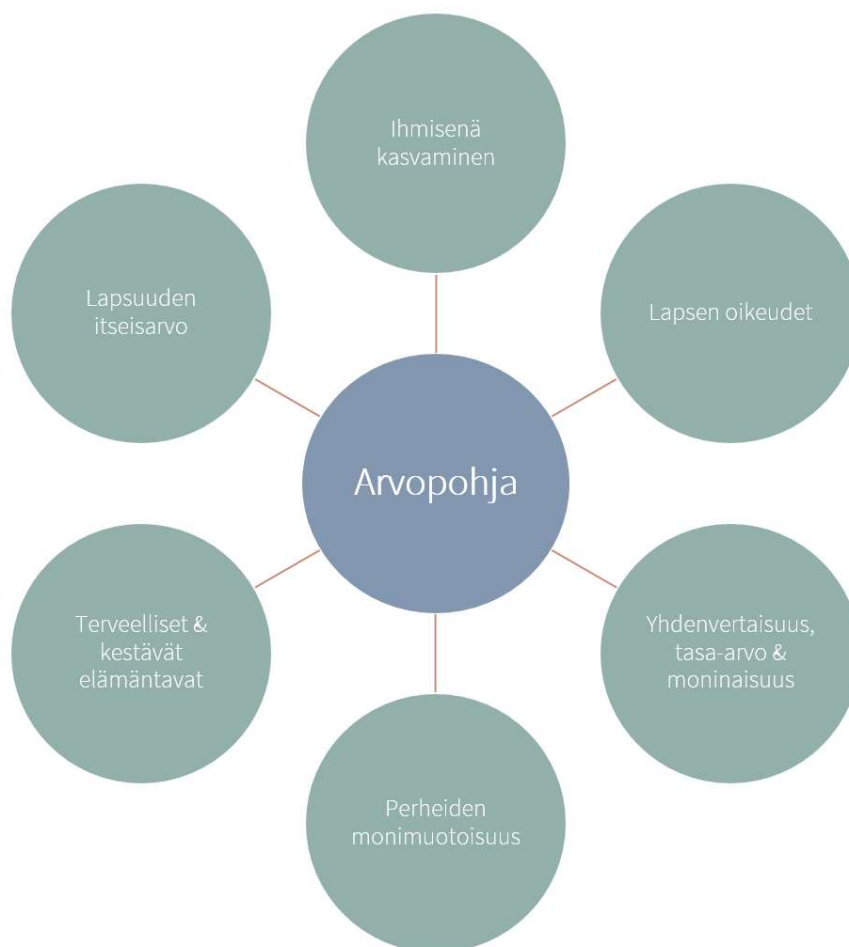
Varhaiskasvatus on tärkeä osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja sen tavoitteena on lapsen oppimisen edellytysten tukeminen, elinikäisen oppimisen edistäminen sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteuttaminen. Varhaiskasvatus toteutuu päiväkodin arjessa ryhmän varhaiskasvattajien, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa hoito, kasvatus ja opetus muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden. (Opetushallitus 2023, 9, 24).

Hoitoon kuuluu fyysisen perushoidon lisäksi tunnepohjainen välittäminen: pysähtyminen lapsen äärelle, kuunteleminen ja koskettaminen. Näiden kautta lapsella avautuu mahdollisuus kokea olevansa arvostettu omana itsenään. (Ahonen 2017 b, 27; Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 60). Kasvatuksen avulla lasta tuetaan kehittymään yksilöksi, joka tiedostaa kulttuuriset arvot ja tavat ja osaa ilmaista omia mielipiteitä sekä ottaa huomioon oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Kasvatus on toimintaa, jossa kulttuuriset arvot, normit ja tavat välittyvät, mutta myös toisaalta muokkautuvat ja uudistuvat varhaiskasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ahonen 2017 b, 27; Opetushallitus 2023, 25.)

Opetuksen ytimessä on lasten oppimisen edistäminen kannustamalla ja innostamalla lasta oppimaan uusia asioita monipuolisia oppimisen tapoja hyödyntäen. Opetuksessa on tärkeää huomioida jokaisen lapsen yksilölliset, kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet sekä mahdolliset tuen tarpeet. (Ahonen 2017 b, 27; Opetushallitus 2023, 25.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös suomalaisen yhteiskunnan demokraattisten arvojen edistäminen. Näitä ovat muun muassa yhdenvertaisuus, tasa-arvo sekä moninaisuus. Varhaiskasvatuksen arvopohjan taustalla vaikuttavat Yhdistyneiden kansakuntien (YK:n) lasten oikeuksien sopimus, YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus ja Suomen varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvattajan arvot tulevat näkyväksi päivittäisissä kohtaamisissa lasten ja huoltajien kanssa, kuten siinä, miten lapsi ja huoltaja otetaan päiväkodissa vastaan, millä tavoin heille puhutaan tai millaisena ryhmän ilmapiiri koetaan. (Kangas ym. 2021, 52–52, 60.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan arvoperusta varhaiskasvatuksessa muodostuu lapsuuden itseisarvosta, ihmisenä kasvamisesta, lapsen oikeuksista, yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja moninaisuudesta, perheiden monimuotoisuudesta sekä terveellisestä ja kestävästä elämäntavasta (Opetushallitus 2023, 22) (Kuvio 1).

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen arvopohja.

Varhaiskasvatus perustuu vahvasti käsitykseen **lapsuuden itseisarvosta**. Varhaiskasvattajien tehtävänä on omalta osaltaan olla varmistamassa lapsen mahdollisuus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Lapsuus nähdään tärkeänä omana elämäntahvaiheena, ei vain esimerkiksi välivaiheena nuoruuteen. Lapsi on aktiivinen oman elämänsä toimija, jolla on oikeus tulla kohdatuksi ainutlaatuisena ja arvokkaana omana itsenään sekä toisaalta yhteisön jäsenenä. (Opetushallitus 2023, 22; Kangas ym. 2021, 58). Lapsen **ihmisenä kasvaminen** –arvoon liittyy vahvasti varhaiskasvatuksen toiminnan perustuminen elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittami-

seen sekä jokaisen ihmisen ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Lapsia tuetaan kasvussa ihmisyyteen pyrkimällä totuuteen, hyvyyteen, oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. (Opetushallitus 2023, 22; Ahonen 2017 b, 28.)

Lapsen oikeuksiin kuuluu muun muassa oikeus ilmaista itseään ja omia mielipiteitään ja tulla ymmärretyksi yksilöllisen ilmaisunsa keinoilla. Kaikilla lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatuksessa hyvää opetusta, kannustusta, huolenpitoa sekä riittävästi oikea-aikaista tukea, jos sille on tarvetta. **Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon** näkökulmasta kaikilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen ja kehittää siellä taitojaan ja tehdä valintoja omasta syntyperästä tai kulttuuritaustasta riippumatta. Moninainen kulttuuriperintö, jolle varhaiskasvatus rakentuu, ei ole staattinen vaan muokkautuu edelleen lasten, varhaiskasvattajien ja lasten huoltajien välisessä vuorovaikutuksessa. **Moninaisuus** nähdään tänä päivänä olennaisena osana arvopohjaa sekä voimavarana varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri ei synny kuitenkaan itsestään. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan aktiivinen rooli moninaisuuden arvon välittämisessä onkin avainasemassa päiväkodin arjessa. (Opetushallitus 2023, 23; Kangas ym. 2021, 56.)

Hyvän kasvatusyhteistyön toteutumisen edellytyksenä on varhaiskasvattajien avoin ja kunnioittava suhtautuminen **monimuotoisia perheitä** ja perheiden erilaisia kieliä, kulttuureja, uskontoja ja kasvatusnäkemyksiä kohtaan. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hän voi kokea oman itsensä lisäksi myös oman perheensä arvokkaana. Tähän pyritään lasten perhesuhteita ja perheidentiteettiä tukemalla. (Opetushallitus 2023, 23; Kangas ym. 2021, 57.) Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös ohjata lapsia kohti **terveyttä** ja hyvinvointia **edistäviä elämäntapoja** muun muassa tukemalla lasten tunnetaitojen kehittymistä sekä toiminnassa huomioidaan ja noudatetaan **kestävän elämäntavan** periaatteita (Opetushallitus 2023, 23).

3.2 Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatustyötä ohjaavissa laissa ja asiakirjoissa

Kulttuurinen moninaisuus on hyvin näkyvillä varhaiskasvatustyötä ohjaavissa säädöksissä. YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa erityisesti seuraavat artiklat liittyvät kulttuuriseen moninaisuuteen:

- Artikla 2: Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle ja häntä ei saa syrjiä oman tai huoltajien ihonvärin, kielen, syntyperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien takia.
- Artikla 29: Lasten koulutuksen tavoitteena on edistää kunnioitusta ihmis-oikeuksia, lapsen vanhempia sekä lapsen omaa ja muita kulttuureja kohtaan.
- Artikla 30: Vähemmistöryhmään kuuluvalla lapsella on oikeus omaan uskontoon, kulttuuriin ja kieleen. (Unisef 2023, Eerola-Pennanen 2020, 241–242.)

Varhaiskasvatustilain kolmannessa pykälässä nostetaan esille varhaiskasvatuksen tavoite edistää lasten yhdenvertaisuutta sekä luoda lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa jokaisen kielellistä ja kulttuurista taustaa (L 13.7.2018/540). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kulttuurista osaamista ja lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Lapset oppivat mallin avulla ja varhaiskasvatuksen henkilöstö on tärkeässä roolissa mallintamassa itse kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden myönteistä kohtaamista. Lapsia tuetaan varhaiskasvatuksessa myös oman kulttuuri-identiteetin rakentamisessa. Henkilöstö tarvitsee tähän taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. (Opetushallitus 2023, 27, 34.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet nostaa esille muun muassa tavoitteeksi tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä, opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja sekä kaikkien lapsiryhmän kielten ja kulttuurien näkymisen toiminnassa. Henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin ja heidän perinteisiinsä ja kasvatuskäsityksiinsä nähdään rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perustana. (Opetushallitus 2022 b, 6, 8, 10, 18, 24.)

4 KULTTUURISENSITIIVISYYS VARHAISKASVATUKSESSA

Kulttuurisensitiivisyys käsitteenä saa eri lähdemateriaalien mukaan erilaisia tulkin-toja. Opinnäytetyössäni rajaan sen keskittymään vuorovaikutukseen, yksilölliseen kohtaamiseen sekä sanattomaan ja sanalliseen viestintään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2023) määritelmään pohjautuen:

”Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammattilaisen kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja ja arvostavaa sekä sanallista että sanatonta kohtaamista ja viestintää ammattilaisen ja asiakkaan välillä niin, että kummallakin osapuolella on oikeus oman kulttuurinsa ilmaisuun ja sen kanssa hyväksytyksi tulemiseen.”

Kulttuurisensitiivisyys voidaan nähdä myös työtä ohjaavana filosofiana, joka helpottaa tapaa tehdä omaa työtä samalla tukien lasta ja perhettä (THL 2021). Näin se tukee varhaiskasvattajan työhyvinvointia tarjoten keinoja eri kulttuureista tulevien ihmisten kohtaamiseen. (Anis 2013, 149.)

4.1 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksen toiminnan keskiössä

Päiväkodissa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus on lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeässä asemassa. Ahonen (2017 b, 78) tuo osuvasti esille Vasun käyttöoppaassa: ”Jos varhaiskasvatuksen keskeisin ja sitä eniten määrittävä tekijä tulisi kiteyttää yhteen käsitteeseen, se olisi ehdottomasti vuorovaikutus.” Wiman (2022, 147) puolestaan toteaa, että varhaiskasvatuksen opetuksen ja kasvatuksen laadun keskeisenä määrittävänä tekijänä on se, miten varhaiskasvattaja ja lapsi kohtaavat päiväkodin arjessa sekä millaiseksi heidän vuorovaikutuksensa kohtaamisissa muodostuu.

Aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa vastuu vuorovaikutuksesta ja viestintä-vasta on kaikilla vuorovaikutustilanteeseen osallistuvilla, kun taas lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa puolestaan vastuun vuorovaikutuksesta ja lapsen tarpeiden vastaanottamisesta ottaa jokaisessa kohtaamisessa aikuinen (Wiman 2022, 31). Lapset oppivat olemaan vuorovaikutuksessa aikuisilta mallia

ottamalla, joten varhaiskasvatuksen henkilöstön arvostava ja myönteinen vuorovaikutusesimerkki on tärkeää.

4.2 Sanallinen, sanaton ja tunneviestintä

Yksi tapa lähestyä vuorovaikutusta on jakaa se sanalliseen ja sanattomaan viestintään sekä tunneviestintään. Sanalliseen viestintään kuuluvat esimerkiksi sanat, kielenkäyttö, vieraat kielet, ja murteet. Sanallisen viestinnän avulla välitetään tiedon lisäksi merkityksiä ja tunnetiloja. Siinä tulisi ottaa huomioon, että puhe on mahdollisimman selkeää ja sanat vuorovaikutuksen toiselle osapuolelle ymmärrettäviä. Sanallisessa viestinnässä aukenee jokaisessa kohtaamisessa mahdollisuus tehdä valintoja siitä, puhuuko toiselle myönteisesti ja arvostavasti vai löytyykö puheen takaa piiloviestejä ja epäkunnioittavia merkityksiä. (Dunderfelt 2016, 16, 19; Wiman 2022, 73.)

Sanatonta viestintää ovat muun muassa eleet, ilmeet, katseet ja äänenkäyttö. Sanaton viestintä opitaan samalla lailla kuin äidinkieli ja se on tilannesidonnaisuuden lisäksi kulttuurisidonnaista. Itse sanaton viestintä on universaalia, mutta se, miten viestit tulkitaan, vaihtelee eri kulttuureissa. Sanaton viestintä on vuorovaikutuksessa ainakin yhtä tärkeää, usein tärkeämpääkin kuin sanallinen viestintä. Jos sanaton ja sanallinen viestintä ovat ristiriidassa keskenään, sanattomaan viestintään luotetaan enemmän. (Niemi, Nietosvuori & Virikko 2006, 22, 32–33.)

Sanaton viestintä on lapselle hyvin luonnollinen ja paljon käytetty viestintämuoto. Arvioiden mukaan jopa 80 % pienten lasten vastaanottamista viesteistä perustuu sanattomaan viestintään (Wiman 2022, 74, 217; Ahonen 2017 b, 79). Wiman (2022, 217) tuo kirjassaan Hyvinvoiva lapsi oppii esille, että aikuiselle on luonnollista keskittyä vuorovaikutuksessaan sanalliseen viestintään ja olettaa, että lapsi ymmärtää puheesta enemmän kuin todellisuudessa on. Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää huomioida vuorovaikutuksen monikanavaisuus ja sanattoman viestinnän mahti. Esimerkiksi yhteisen kielen puuttuminen ei ole este arvostavan vuo-

rovaikutuksen syntymiselle aikuisen ja lapsen välillä. Aikuinen voi viestittää lapselle turvaa ja huolenpitoa sanojen lisäksi yhtä lailla kehonkielellään ja äänenpainoillaan (Arnkil & Antikainen 2022, 239).

Vuorovaikutuksessa ovat aina jollakin tavoin mukana sanattoman ja sanallisen viestinnän lisäksi tunteet, ilmapiiri ja tunnelma. Tunneviestintää on vuorovaikutuksen toisen osapuolen tunnetilojen huomaaminen ja tunteisiin omalla vuorovaikutuksella vastaaminen sekä kyky päästä toisen kanssa samalle aaltopituudelle. Tunneviestintään liittyy vahvasti myös empatian käsite. Empatia on ymmärtävää vuorovaikutusta tilanteessa toisen ihmisen näkökulmasta. Empatiaan kykenevä ihminen ymmärtää toisen tunteita ja pystyy jakamaan toisen ihmisen kokeman tunnetilan. (Niemi ym. 2006, 36.)

4.3 Perheen yksilöllinen kohtaaminen

Yleistietämys eri kulttuureista ei ole varhaiskasvatuksen henkilöstölle haitaksi, mutta kulttuurisensitiivisyyteen liittyy olennaisesti lapsen ja huoltajien yksilöllisyyden huomioiminen. Kaikki perheet ovat yksilöllisiä ja heidän kulttuuritaustansa ei vielä kerro siitä, mitä he ajattelevat tai miten he toimivat lapsensa kanssa. (Kivijärvi 2020, 258, 266.) Huoltajilta voidaan avoimesti kysyä perheen omasta kulttuurista, tavoista, toiveista ja kasvatuskäsityksistä ja miten he toivoisivat, että nämä asiat otetaan huomioon päiväkodin arjessa. Toisaalta suomalaisen varhaiskasvatuksen toimintatavat ja arjen käytännöt voivat olla hyvinkin vieraita toisesta kulttuurista tulevalle perheelle. Niitä voidaan avata käytännönläheisesti kohtaamisissa, oli se sitten esimerkiksi vasu-keskustelu tai hakutilanne eteisessä. (Kivijärvi 2020, 258.)

Huoltajien yksilöllisessä kohtaamisessa on hyvä ottaa huomioon, millainen viestintätapa on heille luonnollinen ja ovatko he tottuneet käyttämään pääsääntöisesti puhetta, kirjallista viestintää, sanatonta viestintää tai jotakin muuta. Joissakin kulttuureissa pääpaino on suullisella puhutulla viestillä ja kirjallisella viestillä ei ole niinkään suurta merkitystä. Osa haasteista kohtaamisessa voi selittyä sillä, että

vuorovaikutuksen osapuolten opitut viestintätavat ovat ristiriidassa keskenään. (Vuorinen 2022; Halme & Vataja 2011, 53.)

Yksilöllinen kohtaaminen mahdollistaa omalta osaltaan huoltajien kanssa tehtävää kasvatusyhteistyötä, jonka tavoitteena on, että huoltaja ja henkilöstö yhdessä sitoutuvat edistämään lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus ovat kasvatusyhteistyön keskiössä. Yhteistyössä huoltajien kanssa otetaan huomioon perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Yhteisen kielen puuttumisen ei saa muodostua esteeksi hyvän kasvatusyhteistyön toteutumiselle. Vuorovaikutuksen tukena voidaan käyttää tarvittaessa tulkkia varmistamaan molemminpuolinen ymmärrys ja keskittyminen keskusteltavaan asiaan. (Opetushallitus 2023, 37; Ahonen 2017 b, 124.)

4.4 Sisarkäsite kulttuurinen kompetenssi

Kulttuurisensitiivisyyden sisarkäsite on kulttuurinen kompetenssi. THL:n (2023) määritelmän mukaan kulttuurinen kompetenssi koostuu muun muassa kulttuurisesta tiedostamisesta, tuntemuksesta, taidoista ja motivaatiosta. Kulttuuriseen kompetenssiin liittyy vahvasti sen tiedostaminen, että on itse kasvanut jossakin tietyyssä ympäristössä ja kulttuurissa, jotka ohjaavat omia arvoja ja ajatuksia (THL 2021). Toisista kulttuureista ei tarvitse tietää kaikkea, mutta on hyvä olla oman kulttuurinsa asiantuntija ja tietää kuka on ja mistä tulee (Vuorinen 2022). Ihminen, joka ei tunne omaa kulttuuriaan, kokee toiset kulttuurit helposti uhkana (Halme & Vataja 2011, 99).

Kulttuurinen kompetenssi avaa mahdollisuuksia havainnoida, että toinen ihminen on kasvanut erilaisessa kulttuurissa ja molemmat vuorovaikutuksen osapuolet ovat omien kulttuuriensa kasvatteja. Kun kohdataan toinen ihminen vuorovaikutustilanteessa, kulttuurisesta kompetenssista käsin osataan toimia tasa-arvoisesti niin, että arvostetaan ja kunnioitetaan sitä taustaa, josta kukin vuorovaikutuksen osapuoli kohtaamiseen tulee. (THL 2021.)

5 LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Puusan ja Juutin (2020 a, 5) mukaan ”laadullinen tutkimus käsittelee aina jollakin tavoin ihmistä, ihmisenä olemista ja ihmisten elämää.” Vuorovaikutus ja kohtaaminen ovat ihmisen elämän keskiössä, ja laadullinen tutkimus soveltuu hyvin tutkimuksen luonteeseen.

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä vaan tutkia ihmisen omakohtaisia ajatuksia ja tulkintoja tutkittavasta aiheesta. Se sopii hyvin ilmiöiden tutkimiseen, jotka ovat syntyneet ihmisten vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutusta jäsentävässä kielessä. Näitä ilmiöitä voidaan harvoin selittää deduktiivisesti eli yleisestä säännöstä yksittäisiä tapauksia koskevia johtopäätöksiä tehden, ja tämä on yksi syy, miksi laadullinen tutkimus on tärkeää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 292; Puusa & Juuti 2020 b, 62; Puusa & Juuti 2020 c, 77, 81.)

5.1 Aineiston keruu teemahaastatteluina

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulma syvällisesti esiin, joten on tärkeää käyttää sellaista aineistonkeruumenetelmää, joka mahdollistaa tutkittavien kokemusten ja äänen pääsemisen esille mahdollisimman hyvin (Puusa & Juuti 2020 c, 85). Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin tutkimukseeni teemahaastattelun, koska se mahdollistaa aidon ja joustavan vuorovaikutustilanteen synnyn haastateltavien kanssa, jonka koin tärkeäksi aiheeni kannalta. Haastattelu menetelmänä antaa mahdollisuuden kysyä haastateltavalta tarkentavia lisäkysymyksiä teemahaastattelurungon lisäksi. Haastattelun aikana voidaan kiinnittää huomiota myös haastateltavan sanattomaan viestintään, jonka avulla saadaan vihjeitä, mihin kiinnittää huomiota ja kysyä lisää tai olla kysymättä. (Puusa 2020 a, 107.)

Teemahaastattelussa on keskeistä laadulliselle tutkimukselle tyypilliset haastateltavien henkilökohtaiset tulkinnat asioista ja niille antamat merkitykset. Haastatte-

lumenetelmänä se on joustava ja siitä puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyyppillinen kysymysten tarkka järjestys ja muoto. Teemahaastattelu edellyttää kuitenkin haastattelijalta tarpeeksi syvällistä ymmärrystä tutkimuksen aihealueesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Teemojen suunnittelutyötä ennen haastattelua tutkimuksen yhtenä tärkeimpänä vaiheena ei voi liikaa korostaa. (Puusa 2020 a, 112–113; Eskola & Vastamäki 2010, 28.)

Tutkimukseni teemahaastattelurunko muodostui kahdeksasta kysymyksestä, joista neljä kysymystä koski eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiivistä kohtaamista sekä neljä kysymystä liittyi lapsen huoltajan kohtaamiseen. Teemahaastattelurungon kysymykset pohjautuivat luvussa neljä avaamaani kulttuurisensitiivisyyden määritelmään. Haastattelujen aikana esitin myös tarkentavia kysymyksiä keskusteltavaan aiheeseen liittyen ja lopussa yleisen kysymyksen, olisiko haastateltavalla jotain muuta aiheeseen liittyvää, jota haluaisi vielä tuoda esille. Tutkimukseni teemahaastattelurunko löytyy Liitteestä 1.

Tutkimusaineiston hankin haastattelemalla neljää Ristinummen päiväkodin työntekijää. Haastateltavia lähestyin sähköpostin välityksellä sekä osaa myös kasvotusten harjoitteluni yhteydessä päiväkodilla. Haastattelut tein touko-kesäkuussa 2023 Ristinummen päiväkodin tiloissa yksilohaastatteluina. Haastattelut kestivät 30 minuutista 40 minuuttiin ja nauhoitin ne haastateltavien luvalla kännykälläni.

5.2 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Puusan (2020 b, 148–149) mukaan sisällönanalyysi mahdollistaa empiirisen aineiston jäsentämisen tulkintaa varten, ja se soveltuu hyvin laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysin avulla hajanainen haastatteluaineisto saadaan jäsennettyä ja tiivistettyä kadottamatta sen keskeistä sisältöä. Sisällönanalyysin tekemiseen kuuluu sekä analyysivaihe, jossa haastatteluaineistoa eritellään osiin ja luokitellaan että synteesivaihe. Synteesivaiheen tarkoituksena on

muodostaa kokonaiskuva haastatteluaineistosta, joka mahdollistaa johtopäätösten tekemisen tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020 b, 148–149.)

Käytin sisällönanalyysiprosessissani hyväksi Tuomen ja Sarajärven (2018, 371) kirjassaan esittelemiä aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisen vaiheita. Aloitin analyysin kuuntelemalla haastattelut ja kirjoittamalla ne auki sanasta sanaan Word-tiedostoon. Yhteensä kaikista haastatteluista tuli aukikirjoitettua materiaalia 24 sivua Word-tiedostossa (fontti Calibri, fonttikoko 12, riviväli 1). Tämän jälkeen tutustuin syvällisemmin haastatteluaineistoon lukemalla sen useampaan kertaan läpi. Kun materiaali oli tarpeeksi sisäistettyä, kokosin kaikki tutkimukseni tarkoitusta tukevat alkuperäisilmaukset haastatteluaineistosta Excel-tiedostoon. Alkuperäisilmauksista loin seuraavassa vaiheessa pelkistetyt ilmaukset, joista oli helpompaa lähteä ryhmittelemään aineistoa samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsien. Pelkistetyistä ilmauksista jatkoin analyysia ryhmittelemällä toistensa kaltaiset ilmaukset alaluokiksi ja alaluokat edelleen yläluokiksi ja pääluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 371.) Taulukon 1 esimerkki havainnollistaa sitä, miten analyysi eteni alkuperäisilmauksesta pääluokkaan.

Taulukko 1. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisen vaiheista.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
"hyväksyvä katse, varsinkin silloin, jos sanoja ei vielä ole"	Hyväksyvä katse	Myönteinen sanaton viestintä	Varhaiskasvattajan ammatilliset viestintätaidot	Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen

Analysoin haastatteluaineistosta ensin eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kohtaamiseen liittyvät ilmaukset ja tämän jälkeen erikseen huoltajaan kohtaamiseen liittyvät ilmaukset. Aineistolähtöisen sisällönanalyysini lopputuloksena syntyneitä pääluokkia avaan lähemmin luvussa Tutkimustulokset.

5.3 Aiheeseen liittyvää tutkimusta

Sirkko ja Kyrönlampi tarkastelivat vuonna 2021 julkaistussa tapaustutkimuksessaan, miten kulttuurisensitiivisyys näkyy esiopetuksen henkilöstön puheessa omasta työstään ja löysivät kaksi teemaa. Teemat olivat

- lasten yksilöllisyyden tukeminen: lapsia kohdeltiin esikouluryhmässä yksilöinä, ei jonkin kulttuuriryhmän jäsenenä. Lapsen kasvua ja oppimisen tukeminen lähti lapsen omista, yksilöllistä. Tämän lisäksi esiopetuksen henkilöstö kiinnitti huomiota lasten kielitaidon ja identiteetin kehittymiseen. Tässä apuna oli esimerkiksi pienryhmätoiminta.
- huoltajien ja lähiympäristön toimijoiden kuten järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö: päivittäiset lasten tuonti- ja hakutilanteet olivat esiopetuksen henkilöstön mukaan hyvä mahdollisuus kohdata lasten huoltajat erilaisten esikoulun tapahtumien lisäksi.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kulttuurisensitiivisen työn edellytyksenä on, että varhaiskasvatuksen henkilöstö jakaa samanlaisen näkemyksen ryhmän toiminnasta sekä lapsiin ja perheisiin suhtautumisesta. Kulttuurisensitiiviseen työhön liittyvinä jännitteinä tutkimuksessa nousi esille puutteelliset resurssit, kielitaidon puute ja kulttuurien väliset erot. (Sirkko & Kyrönlampi 2021, 64, 77, 79–80.)

Korhosen ja Saarisen (2022, 32) opinnäytetyössä ”Kulttuurisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa: yhteistyö monikulttuuristen perheiden kanssa” kävi esille, että varhaiskasvatuksessa kulttuurisensitiivisyys konkretisoituu käytettäessä monia erilaisia käytänteitä kohtaamisessa, kuten kuvia, ilmeitä, tulkkia ja selkokieltä. Tutki-

muksen tulosten mukaan henkilöstön kulttuurisensitiivinen osaaminen on monipuolista, mutta esteitä sen toteutumiselle tuo muun muassa ajanpuute rauhallisille keskusteluille huoltajien kanssa. Haasteina päiväkodin arjessa koettiin ajanpuutteen lisäksi esimerkiksi erilaiset kasvatuskäsitteet, aikaorientaatio ja kieli-muuri. (Korhonen & Saarinen 2022, 35–36.)

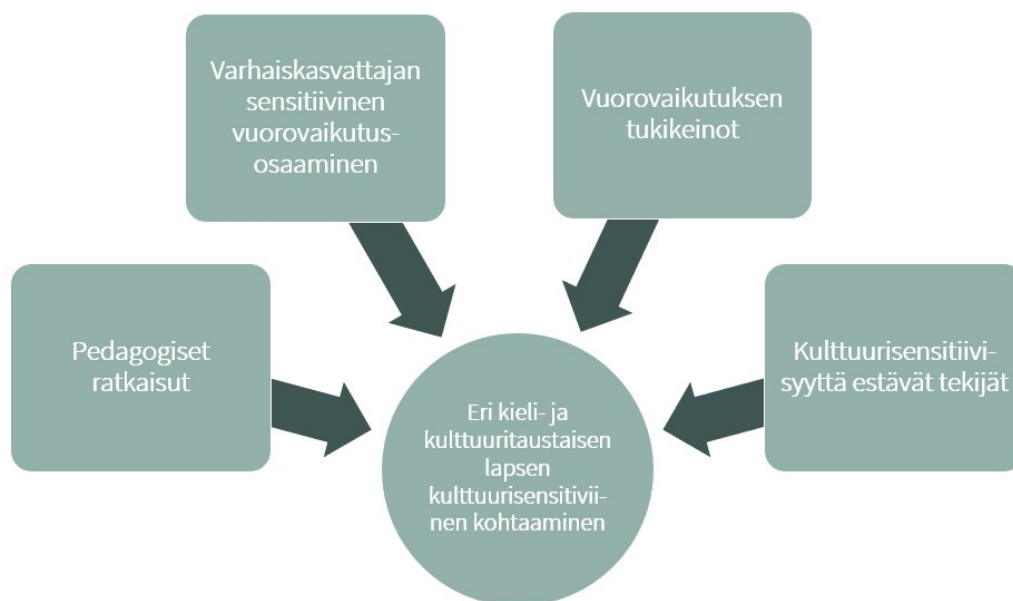
Onnistuneita tilanteita päiväkodin arjessa olivat yhteyden löytäminen perheeseen, aito kohtaaminen ja dialogisuus avoimuuden ja luottamuksellisuuden kautta. Myös tulkin käyttö oli keskeisessä asemassa onnistuneissa tilanteissa: sen avulla saatiin syvällisempää ymmärrystä esimerkiksi kulttuuriin liittyvistä tekijöistä kuin vain kuvien ja elekielen avulla. Kehityskohteina varhaiskasvatuksen henkilöstö näki tutkimustulosten mukaan muun muassa osallisuuden keinot, henkilöstön tietämyksen kehittämisen materiaalien ja koulutusten avulla sekä aiheesta puhumisen työyhteisössä säännöllisesti. (Korhonen & Saarinen 2022, 37–38.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Esittelen tässä luvussa aineistolähtöiseen sisällönanalyysin pohjautuvat tutkimustulokseni teemahaastattelurungon mukaisessa järjestyksessä ensin eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen ja sen jälkeen huoltajan kulttuurisensitiivisen kohtaamisen näkökulmasta.

6.1 Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiivinen kohtaaminen

Sisällönanalyysin lopputuloksena syntyi neljä pääluokkaa eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiiviseen kohtaamiseen. Nämä pääluokat olivat varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen, vuorovaikutuksen tukikeinot, pedagogiset ratkaisut sekä kulttuurisensitiivisyyttä estävät tekijät (Kuvio 2).

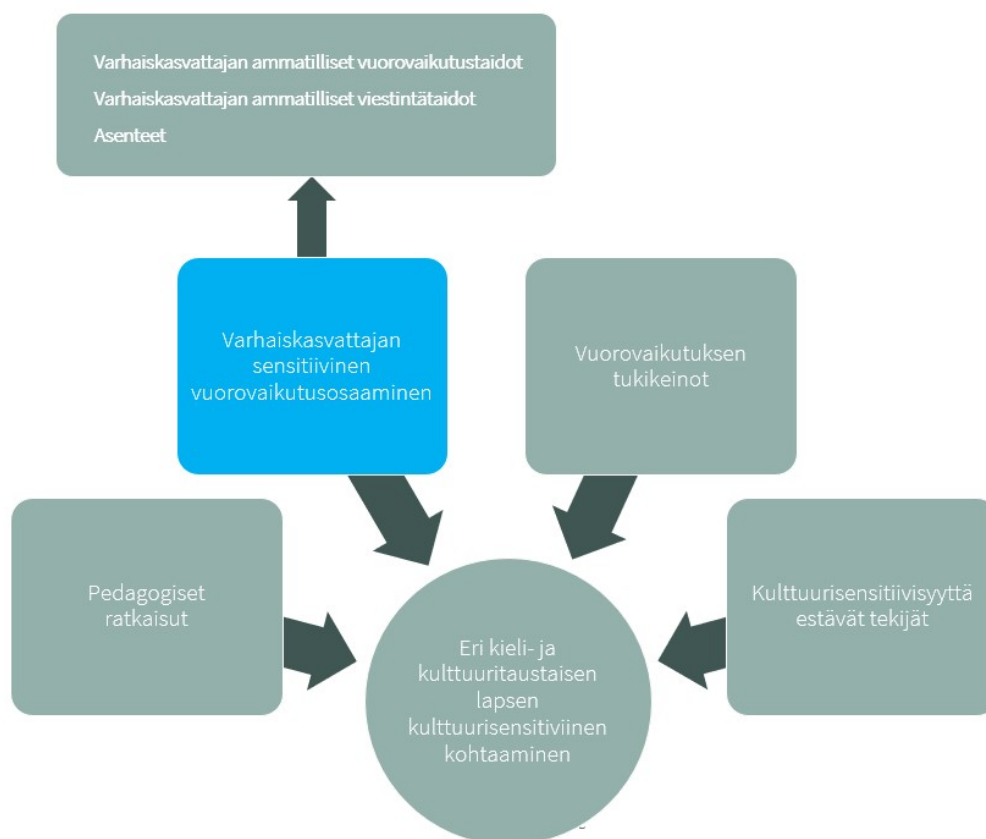

Kuvio 2. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiivisen kohtaamisen pääluokat.

Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen -pääluokkaan tuli neljästä pääluokasta selkeästi eniten ilmauksia haastatteluaineistosta, 75 % kaikista ilmauksista. Loput ilmaukset jakautuivat seuraavasti: vuorovaikutuksen tukikeinot 10 %, pedagogiset ratkaisut 10 % ja kulttuurisensitiivisyyttä estävät tekijät 5 %.

6.1.1 Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen

Varhaiskasvattajan sensitiiviseen vuorovaikutusosaamiseen liittyvä pääluokka muodostui kolmesta yläluokasta, joita olivat varhaiskasvattajan ammatilliset vuorovaikutustaidot, varhaiskasvattajan ammatilliset viestintätaidot sekä asenteet (Kuvio 3).

Kuvio 3. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen.

Varhaiskasvattajan ammatillisiin **vuorovaikutustaitoihin** liittyen haastatteluissa tuotiin selkeästi esille, että on tärkeää kohdata eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi tasa-arvoisesti ja sensitiivisesti samalla tavoin kuin muutkin ryhmän lapset. Sensitiivinen vuorovaikutus lapsen kanssa konkretisoituu lapsen myönteisenä – lämpimänä ja ystävällisenä – kohtaamisena läpi päivän, niin että hän heti aamusta alkaen tuntee olevansa tervetullut ryhmään.

”Tässä pätee samat säännöt kuin kohtaamisessa kenen tahansa lapsen kanssa. Lapsi kohdataan niin, että hän tuntee olevansa tervetullut, aikuinen on iloinen, herkkä ja lämmin.”

”Kaikki lapset kohdataan samalla tavalla kansallisuudesta riippumatta.”

”Kaikilla lapsilla on sama ihmisarvo, samat tarpeet, samat oikeudet kansallisuudesta riippumatta.”

Olellainen osa varhaiskasvattajan ammatillisia vuorovaikutustaitoja on pysähtyä olemaan lapselle läsnä hetkessä ja kuunnella häntä aidosti ja kiireettömästi. Aitoa kohtaamista ei ole ilman lapsen yksilöllistä tuntemista niin, että otetaan huomioon muun muassa juuri hänelle sopivat kommunikointitavat vuorovaikutuksessa.

Lasta ja hänen kulttuuriaan arvostetaan ja kunnioitetaan ja tuodaan tätä esille vuorovaikutuksessa olemalla kiinnostuneita ja oppimaan lisää lapsen kulttuurista esimerkiksi rohkeasti kysymällä. Varhaiskasvattajan ei tarvitse tietää syvällisesti eri kulttuureista, vaan aito halu oppia riittää pitkälle. Lapsen kulttuuriin kunnioittamiseen liittyy myös se, että hän saa käyttää omaa äidinkieltään päiväkodissa ja hänelle tuodaan esille, kuinka ylpeä hän saa olla äidinkielestään ja monikielisuudestaan, niin ettei vuorovaikutuksessa tuoda esille puutteita suomen kielen taidossa vaan korostetaan, miten lapsi osaa montaa eri kieltä.

Yksi haastateltavista kertoi, että ruokapöytäkeskustelut ovat päiväkodin arjessa yksi mahdollisuus tuoda arvostusta ja kunnioitusta esille juttelemalla koko ryhmän kesken avoimesti eri kulttuureista, ja lapsi voi esimerkiksi opettaa toisia nimeämään asioita ja esineitä omalla äidinkielellään. Yhteisissä keskusteluissa lapsiryh-

män eri kulttuurien tavat tulevat samalla kuulluksi ja tutuiksi kaikille ryhmän lapsille ja opitaan, että on erilaisia tapoja elää. Haastateltavat toivat myös esille, että positiivisen vuorovaikutusilmapiirin luominen on tärkeä osa työtä. Tässä varhaiskasvattajan heittäytyminen, huumori ja hassuttelu yhdessä lapsen kanssa näyttelevät suurta roolia.

Tutkimukseni tulosten mukaan varhaiskasvattajan ammatilliset **viestintätaidot** voidaan jakaa myönteiseen sanattomaan ja sanalliseen viestintään sekä tunneviestintään. Haastateltavat korostivat puheessaan erityisesti myönteisen sanattoman viestinnän merkitystä vuorovaikutuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kanssa.

Sanattoman viestinnän rooli vuorovaikutuksessa lapsen kanssa korostuu erityisesti silloin, jos yhteistä kieltä ei ole, tai lapsen suomen kielen sanavarasto on vasta kehittymässä. Myönteisen sanattoman viestinnän esimerkkeinä haastateltavat toivat esille lämpimän sylin, hyväksyvän katseen, hymyn, pienet mutta tärkeät eleet, kuten peukalo ylöspäin, kumartumisen lapsen tasolle fyysisesti vuorovaikutuksen aikana, myönteisen äänensävyn ja äänenpainon, pienet kosketukset, jos lapsi niistä pitää sekä katsekontaktin hakemisen lapsen kanssa. Varhaiskasvattajalta vaaditaan tietoista huomion kiinnittämistä omaan sanattomaan viestintään, mutta myös herkkyyttä havaita lapsen tunnetila (ilman sanoja) ja lukea lapsen sanatonta viestintää.

”Tärkeää sanaton viestintä on niille, joilla suomen kielen taitoa ei ole, sanat eivät merkitse vielä mitään. Lapsi ei välttämättä hakeudu sellaisen aikuisen lähelle, josta vaistoa huonoa asennetta.”

”Hyväksyvä katse on tosi tärkeä. Lapsi lukee tosi taitavasti aikuisen kehonkieltä, hän tietää millaisella asenteella aikuinen häntä kohtaa, pitääkö aikuinen hänestä tai ylipäätään omasta työstään.”

Myönteiseen sanalliseen viestintään liitettiin puolestaan varhaiskasvattajan positiivinen vire puheessa. On tärkeää kiinnittää huomiota, että myönteisen sanatto-

man viestinnän lisäksi myös sanallinen viestintä heijastaa hyväksyntää ja ystävällisyyttä. Sanallisessa viestinnässä kannattaa suosia rauhallista, selkeää puhetta ja selkokielen käyttöä, lyhyitä lauseita eikä liikaa murretta tai puhekieltä. Varhaiskasvattajalle avautuu sanallisen viestinnän kautta myös kultaa kalliimpi mahdollisuus normalisoida lapsiryhmässä lasten erilaisuutta ääneen.

”Lasten erilaisuutta voi omilla sanoilla normalisoida. Jos vaikka joku (lapsi) syö kulttuurinsa mukaista ruokaa, siinä ei ole mitään ongelmaa, se on ihan tavallinen asia. Selitetään lapselle, että Juuso on allerginen kananmunalle, Sofia juo laktoositonta maitoa ja näiden lasten perheessä ei syödä sianlihaa. Nostaa sen asian arkiseksi kaikkien muiden rinnalle. Niin lapset sanoo, että okei, ja se on hirveän normaali asia.”

”Myönteistä puhetta ja myönteistä äänensävyä siitä, että tehdään eri tavalla, puhutaan asioista hyvin arkisesti, ei tabuja. Nykyajan lapset ovat niin tottuneita, tulevat erilaisista perheistä, niin paljon erilaisia tapoja.”

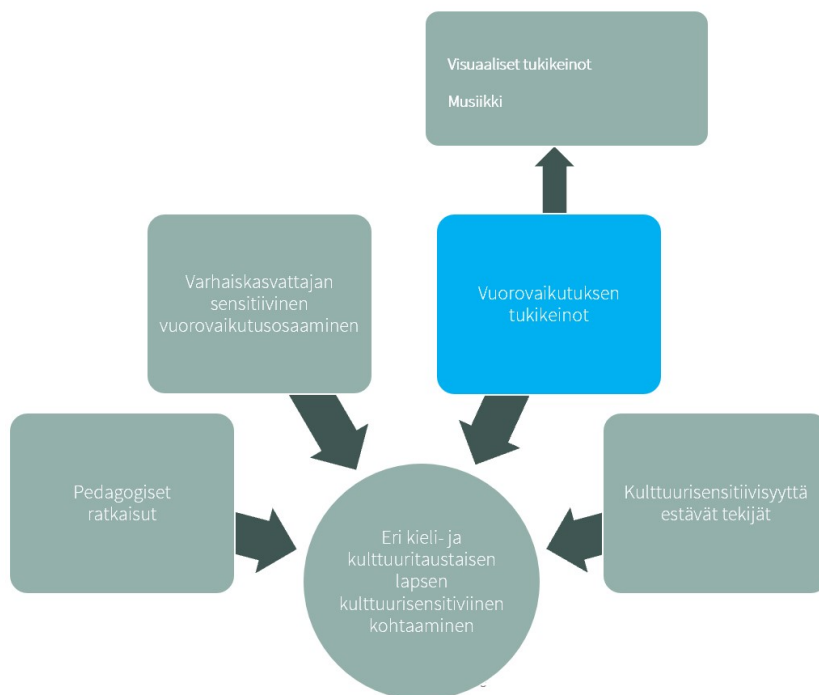
Sanattoman ja sanallisen viestinnän tulisi kaikessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa olla yhdenmukaista: varhaiskasvattajan ilmeet ja eleet eivät saa olla ristiriidassa puheen kanssa.

”Jos sun eleet ja ilmeet sotii sen sun puhutun kielen kanssa niin ne romuttaa pahimmillaan sen sun sanoman tai sitten ne voi taas päinvastaisesti tuoda lisää hyvää siihen sun vuorovaikutukseen ja sellaista luottamusta ja turvaa. Sää pystyt niillä eleillä ja ilmeillä ja sillä kehonkielellä viestittää lapselle, varsinkin, jos lapsi ei vielä puhu suomea. Lämpimät ja hyväksyvät eleet, niillä annetaan lämpöä ja turvaa lapselle.”

Tunneviestinnän osalta haastatteluaineistosta nousi esiin varhaiskasvattajan kyky empaattisuutteen lapsen kohtaamisessa. Kuten yhdestä yllä olevasta lainauksestakin tuli ilmi, lapsi vaistoaa, millainen **asenne** varhaiskasvattajalla on häntä ja hänen kulttuuriaan kohtaan. Haastatteluissa tuotiin selkeästi esille, että varhaiskasvattajalla tulisi olla ennakkoluuloton ja arvostava asenne, joka luo vankan perustan kulttuurisensitiivisyydelle. Tarvitaan myös napakkaa asennetta – jämäkkyyttä ja rohkeutta – asettaa tarvittaessa rajoja, jotka luovat lapselle turvaa.

6.1.2 Vuorovaikutuksen tukikeinot

Vuorovaikutuksen tukikeinoina haastateltavat käyttävät työssään musiikkia ja visuaalisia tukikeinoja (Kuvio 4).

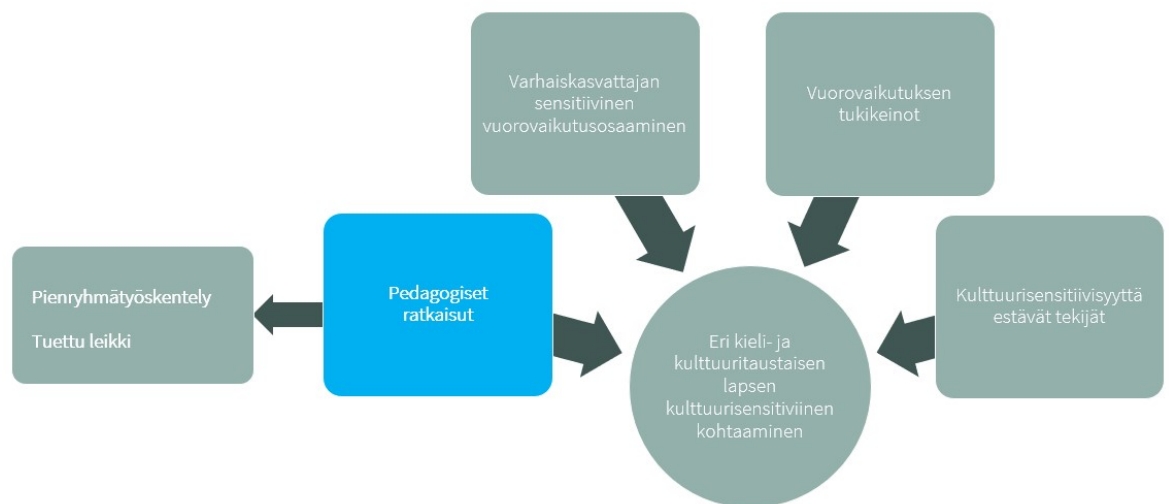
Kuvio 4. Vuorovaikutuksen tukikeinot.

Musiikki voi joissakin tilanteissa toimia pelkkiä sanoja paremmin vuorovaikutuksessa ja rauhoittaa lasta keskittymään kuuntelemaan. Visuaalisista tukikeinoista esille jokaisessa haastattelussa nousi erityisesti kuvien käyttö vuorovaikutusta tukemassa. Kuvia käytetään paljon vuorovaikutuksen tukena lasten kanssa päivittäin. Esimerkiksi päivästrukturi löytyy seinältä kuvitettuna ja siitä voidaan helposti näyttää lapselle mitä seuraavaksi on vuorossa. Kuvitettu päivästrukturi luo omalta osaltaan turvallisuutta lapsen arkeen päiväkodissa ja tukee hänen hyvinvointiaan. Visuaalisena tukena voi kuvien lisäksi olla myös jokin muu tilannetta tai asiaa konkretisoivat esine, kuten pehmolelu. Kuvien lisäksi vuorovaikutusta voidaan tukea myös tukiviittomien avulla.

...ja puheen tukena kuvia. On tosi tärkeää, että samaa tilannetta käydään päivittäin läpi lapsen kanssa, että on päivästrukturi kuvitettuna, saate-taan lapselle näyttää, että nyt meillä on tällainen hetki päivästä ja sen jäl-keen tapahtuu, että mennään ulos. Tällaista tosi paljon käytetään sanalli-sen viestinnän tukena.”

6.1.3 Pedagogiset ratkaisut

Pienryhmätyöskentely ja ohjattu leikki nousivat esille haastatteluissa pedagogisina ratkaisuin kulttuurisensitiivisyyttä tukemaan päiväkodin arjessa (Kuvio 5).

Kuvio 5. Pedagogiset ratkaisut.

Erityisesti pienryhmätyöskentely mahdollistaa haastateltavien mielestä yksilöllisen ja sensitiivisen vuorovaikutuksen lapsen kanssa ja mahdollistaa paremmin myös lapsen sanattoman viestinnän huomaamisen.

”Pienryhmätyöskentelyllä taataan, että on yhteys jokaiseen lapseen.”

”...pienryhmätoiminta eli jaetaan ryhmään pienempiin osiin päivän aikana mahdollisimman paljon. Sillä me pyritään takaamaan muun muassa sitä lasten yksilöllistä kohtaamista. Heillä on mahdollista keskustella aikuisen

kanssa ja kertoa mielessä pyörivät asiat ja saada takuuvarmasti huomiota päivän aikana.”

”Huomioit juuri tämän lapsen, vaikka se olisi, että jutellaan hetki sohvalla tai katsotaan kahden kesken kirjaa, tai pelataan joku peli. Tai tehdään joku tehtävä vain me kaksi. Siinä vuorovaikutus on erilaista kuin ryhmässä.”

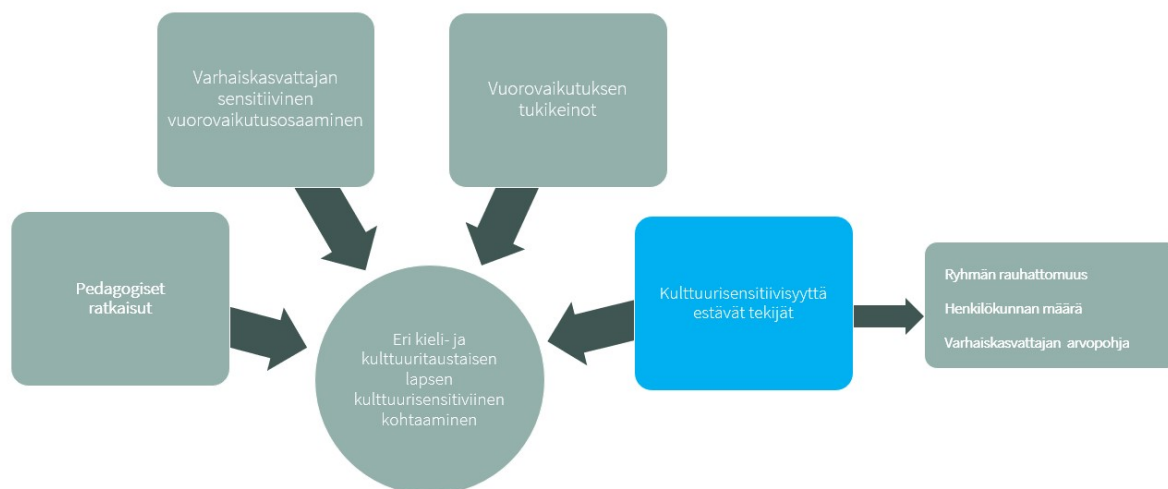
Pienryhmän koko ei ole aina vakio vaan vaihtelee pedagogisten tavoitteiden mukaan. Toisena pedagogisena ratkaisuna haastatteluaineistosta nousi esille tuettu leikki, jossa pienryhmätyöskentelyn lailla korostuu aikuisen vahva läsnäolo ja tuki lapselle.

”Aikuinen on mukana leikeissä.”

”...pystyy leikkimään jokaisen lapsen kanssa, opetellaan kieltä, käyttäytymistä ja leikkitaitoja.”

6.1.4 Kulttuurisensitiivisyyttä estävät tekijät

Esteitä haastateltavat toivat esille vain vähän. Jotta varhaiskasvattaja voisi toimia kulttuurisensitiivisesti, tarvitaan siihen rauhaa päiväkodin arjessa. Kulttuurisensitiivisyyttä estävänä tekijänä työympäristön näkökulmasta on haastatteluaineiston perusteella ryhmän rauhattomuus (Kuvio 6). Esimerkiksi ryhmässä voi olla paljon lapsia, joilla on tuen tarpeita ja toisaalta henkilökuntaa ei ole tarpeeksi lapsia tukemaan, jolloin aikaa kiireettömiin vuorovaikutustilanteisiin ei aina löydy tarpeeksi.

Kuvio 6. Kulttuurisensitiivyyttä estävät tekijät

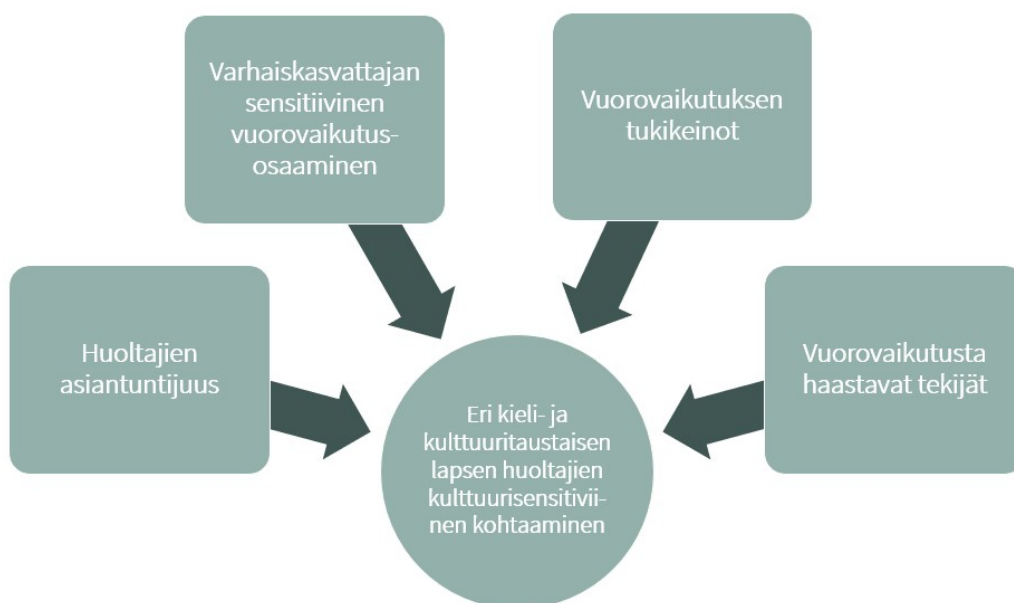
Varhaiskasvattajien mahdollisuudesta kulttuurisensitiiviseen vuorovaikutukseen voidaankin pitää huolta mahdollistamalla rauha työhön riittävillä resursseilla ja lapsiryhmän toimivalla rakenteella sekä organisoimalla työtä esimerkiksi pienryhmätyöskentelyn muodossa.

Varhaiskasvattajaan itseensä liittyvänä estävänä tekijänä haastatteluaineistoista nousivat esille arvot, jotka eivät tue varhaiskasvatuksen arvopohjaa ja kulttuurista moninaisuutta.

”Jos työntekijä itse kokee olevansa epäluuloinen tai hänen on vaikea hyväksyä muita kulttuureita, totta kai se olisi (este), henkilökohtainen näkemys ja arvot sotisi työtä vastaan.”

6.2 Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen huoltajien kulttuurisensitiivinen kohtaaminen

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten huoltajien kulttuurisensitiivisen kohtaaminen jakautui myös neljään pääluokkaan, joita olivat varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen, vuorovaikutuksen tukikeinot, huoltajien asiantuntijuus sekä vuorovaikutusta haastavat tekijät, jotka on esitetty Kuviossa 7.

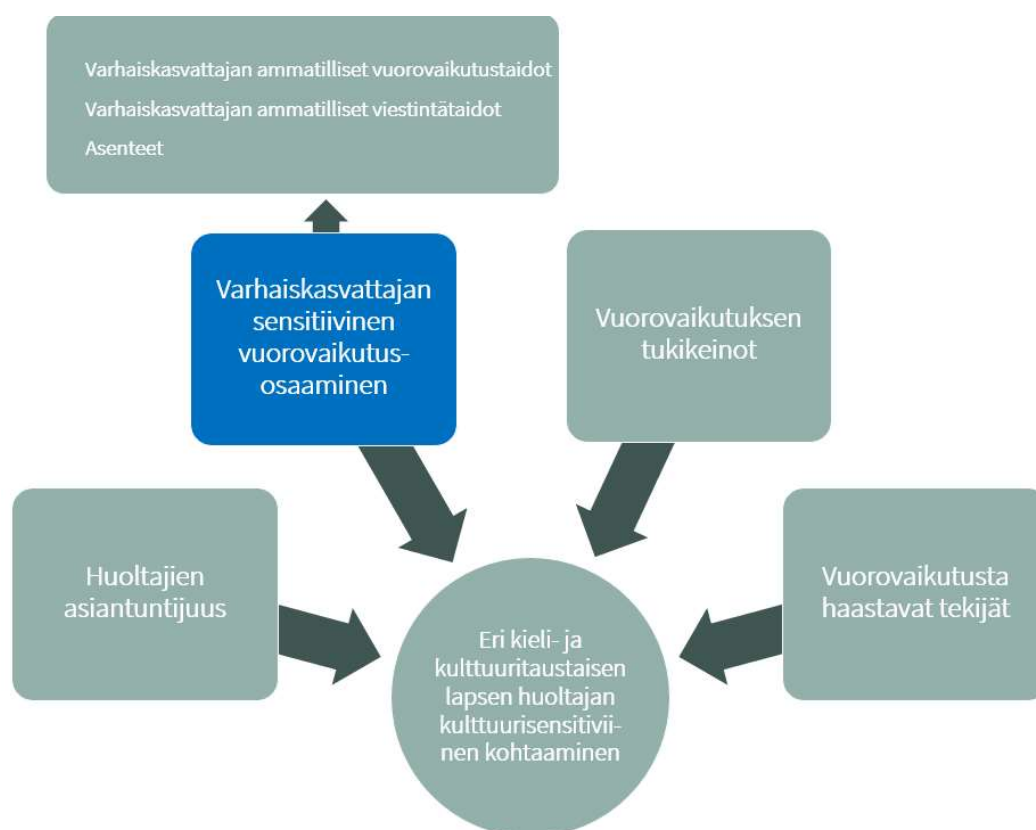

Kuvio 7. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen huoltajien kulttuurisensitiivisen kohtaamisen pääluokat.

Haastatteluaineiston ilmauksista 60 % liittyi varhaiskasvattajan sensitiiviseen vuorovaikutusosaamiseen muiden ilmauksien jakaantuessa tasaisemmin kolmeen muun pääluokan kesken.

6.2.1 Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen huoltajien kohtaamisessa

Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen muodostui kolmesta yläluokasta, jotka olivat samoja kuin eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kulttuurisensitiivisen kohtaamisen kohdalla: varhaiskasvattajan ammatilliset vuorovaikutustaidot, varhaiskasvattajan ammatilliset viestintätaidot sekä asenteet (Kuvio 8).

Kuvio 8. Varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen huoltajien kohtaamisessa.

Kuten eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kohtaamisessa, myös huoltajien kohdalla haastatteluissa nousi esille yhtenä varhaiskasvattajan ammatillisena **vuorovaikutustaitona** huoltajien tasa-arvoinen kohtaaminen: heidät kohdataan tavallisena perheenä sensitiivisesti kuten muutkin lapsiryhmän perheet. Sensitiiviseen

vuorovaikutukseen kuuluu muun muassa varhaiskasvattajan ystävällisyys, myönteisyys ja helposti lähestyttävyyys.

Osana varhaiskasvattajan työtä on antaa tietoa ja ohjausta huoltajille suomalaisen yhteiskunnan tavoista ja palveluista varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin lisäksi. Tarkoituksena ei ole tehdä asioita huoltajien puolesta vaan kannustaa heitä oma-toimisuuteen, esimerkiksi ohjaamalla heitä itse ottamaan yhteyttä oikeisiin viranomaisiin palvelujen saamiseksi sekä kannustaa käyttämään suomen kieltä.

”Kannustetaan omatoimisuuteen, voitko itse soittaa, mutta jos kielitaitoa ei ole, kyllä autetaan. Joskus voidaan tukea esimerkiksi harrastuksiin liittyvissä asioissa, esimerkiksi mihin voi soittaa, jos haluaa pelata jalkapalloa.”

Avoimen keskusteluyhteyden ja luottamussuhteen luominen luo perustan huoltajien kanssa tehtävällä kasvatusyhteistyöllä. Luottamuksellisen suhteen luomisessa kiireetön kuuntelu ja kunnioitus perheen tapoja ja näkemyksiä kohtaan (niin kauan kuin se on lapsen edun mukaista) ja sen näkyväksi tekeminen vuorovaikutuksessa ovat ensisijaisen tärkeitä. Luottamussuhteen luomista tukee myös se, että huoltajien kanssa yhdessä tehdään suunnitelmat esimerkiksi liittyen lapsen tuen tarpeisiin ja viestitään avoimesti, miten yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen yhteistyötahojen kanssa käytännössä tehdään lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi. Huumori omalta osaltaan auttaa keskusteluyhteyden syntymisessä luoden positiivista ilmapiiriä huoltajien ja varhaiskasvattajan välille.

Jokainen perhe on omanlaisensa. Kohtaamisessa perheen yksilöllisyyden huomiointi tulee esille muun muassa niin, että huoltajilta kysytään rohkeasti heidän perheensä tavoista sekä toiveista päiväkodin eri arjen toimintoihin, kuten lapsen ruokailuun, liittyen.

”Keskusteluissa vanhempien kanssa ollaan rohkeita, eikä arastella kysyä kulttuurisia asioita. Onko jotain mitä pitää huomioida ruokailussa, päivittäisissä toiminnoissa, uimahallissa, uskonnon suhteen. Kyllä vanhemmat kertoo, ei se niillekään mikään tabu ole.”

”Jokaisen perheen kanssa, myös suomalaisen perheen kanssa, ei se mene samalla sabluunalla. Vaan se riippuu aivan perheestä. Ja sen perheen tilanteesta. Ei ole mitään, että luetaanpa listasta. Se on vuorovaikutteinen tilanne.”

Yksi haastateltava nosti esille, että varhaiskasvattajan kulttuurisensitiivisyyttä tukee myös ymmärrys traumaista ja voimavaroista. Tällainen osaaminen olisi hyödyllistä erityisesti kohdatessa perheitä, jotka ovat saapuneet Suomeen sotaa pakoon.

Varhaiskasvattajan ammatilliset **viestintätaidot** jakaantuivat huoltajia kohdatessa samalla tavoin kuin lastenkin kohtaamisessa myönteiseen sanattomaan ja sanalliseen viestintään sekä tunneviestintään. Myönteisen sanattoman viestinnän merkitys korostui haastateltavien puheessa.

”Annetaan ja osoitetaan hyväksyntää kehonkielellä, lämmin kohtaaminen.”

”Eleet ja ilmeet, niiden merkitys. Ei pelkästään se mitä kieltä puhut ja miten tulet ymmärretyksi. Jos olet kovin luotansa työntävän tai epäilevän näköinen, kavahdat tai näytät pelokkaalta, ei anna luottamuksellista kuvaa.”

”(Huoltajat) aika nopeesti ymmärtää meidän eleistä, ilmeistä ja käytöksestä kunnioitetaanko me heitä vai ei.”

Sanallisesta viestinnästä tuotiin esille selkokielen käyttö varhaiskasvattajan puheessa, jos huoltajan suomen kieli on vasta kehittymässä. Selkokieltä käytetään myös kirjallisessa viestinnässä, kuten Wilmassa julkaistavissa tiedotteissa. Tekstit kirjoitetaan käyttämällä lyhyitä lauseita ja niin, että huoltajan on helppo löytää tärkeimmät asiat tekstistä.

Tunneviestinnässä nousi huoltajien kohtaamisessa esille, kuten lapsienkin, varhaiskasvattajan kykyä empaattisuuteen. Olisi tärkeää pystyä asettumaan huoltajan asemaan ja pyrkiä ymmärtämään nykypäivän kiireistä lapsiperhearkea, ja mitä kaikkea huoltajat uudessa maassa ja kulttuurissa joutuvat kohtaamaan ja oppimaan, ja toimimaan vuorovaikutuksessa empaattisesti tästä ymmärryksestä käsin.

Erityisesti, jos suomalainen varhaiskasvatus on perheelle vielä uusi asia, keskitytään aluksi arkisiin asioihin, ei vaadita perheeltä liikaa ja annetaan tilaa rauhassa totutella uuteen.

Varhaiskasvattajan avoin, kunnioittava ja ennakkoluuloton **asenne** tukee kulttuurisensitiivisyyden toteutumista huoltajien kanssa käytävässä vuorovaikutuksessa. Haastatteluissa tuotiin esille myös napakka asenne, joka konkretisoituu muun muassa varhaiskasvattajan rohkeutena kysyä avoimesti perheiden erilaisista kulttuurisista tavoista ja ottaa puheeksi myös vaikeammat asiat. Rohkeus kasvaa ammatti-identiteetin kehittymisen ja työkokemuksen myötä.

6.2.2 Huoltajien asiantuntijuus

Huoltajien asiantuntijuuden vaaliminen näkyy varhaiskasvattajan työssä huoltajien näkemyksen kunnioittamisena lapsensa kasvatuksesta ja hoidosta. Huoltajat ovat parhaita oman lapsensa asioiden asiantuntijoita. Varhaiskasvattajat voivat myös käyttää hyväksi vanhempien asiantuntijuutta kysymällä ”vinkkejä” päiväkodin arkeen kotioloista.

”Arvostetaan vanhemman näkemystä oman lapsen hoidossa, parhaita oman lapsen asioiden asiantuntijoita.”

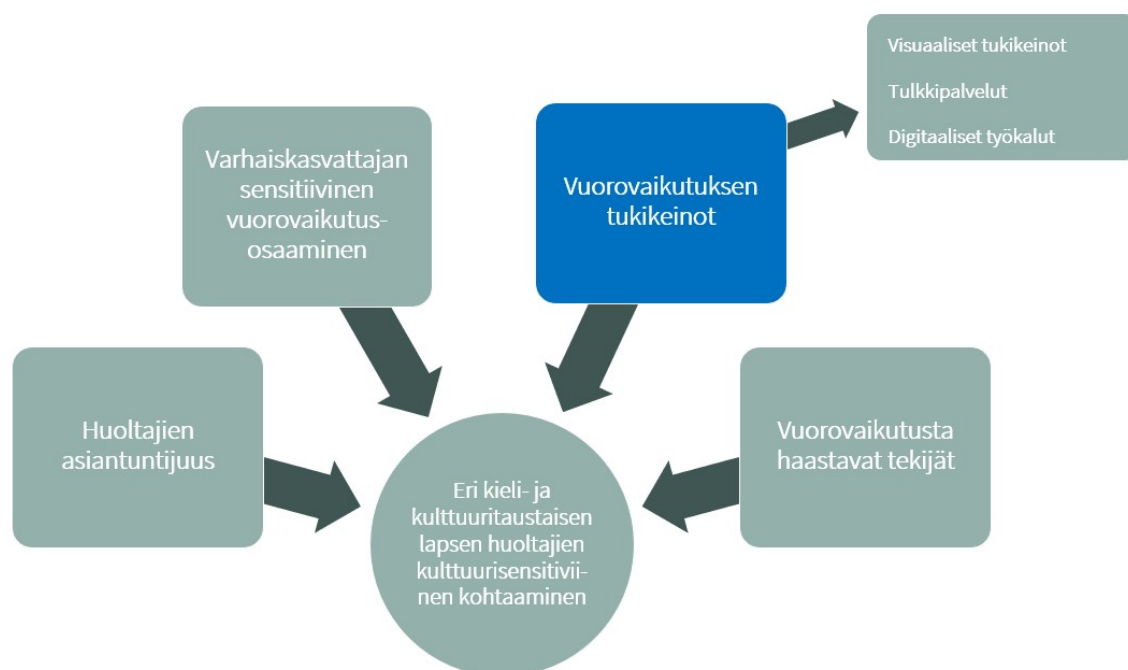
”Jos on lapsen oppimisesta tai leikkitaidoista keskusteltavaa vanhemman kanssa, haluaa kuulla, mitä vanhempi sanoo kuinka kotona sujuu ja miten voitaisiin löytää hyviä tapoja (päiväkotiin).”

”Vanhempi on ensisijainen kasvattaja, me tuetaan, me kunnioitetaan ja ymmärretään vaikka me ei oltais samaa mieltä kaikesta. Kunnioitetaan heidän näkemystä, ja annetaan sen näkyä tässä työssä.”

Vanhempien toiveet otetaan huomioon lapsen päiväkotiarjessa ja pyritään aina löytämään yhdessä ratkaisu, jos huoltajien toiveet jollakin tavoin ovat ristiriidassa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kanssa.

6.2.3 Vuorovaikutuksen tukikeinot huoltajien kohtaamisessa

Vuorovaikutuksen tukikeinoina kaikki haastateltavat toivat esille visuaaliset tukikeinot, joista kuvat ovat ahkerasti käytössä arjessa sekä tulkkipalvelut ja digitaalisina työkaluina käännösohjelmat (Kuvio 9).

Kuvio 9. Vuorovaikutuksen tukikeinot eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lapsen huoltajien kohtaamisessa.

Kuvat ovat hyvin käytetty **visuaalinen tukikeino** päiväkodin arjessa tukemassa vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Niiden avulla on helppo näyttää konkreettisesti puheen tukena, mitä tarkoitetaan. Kuvat ovat paljon käytössä esimerkiksi eri vuodenaikoihin sopivien vaatteiden kommunikoinnissa ja ovat selkeästi ja pysyvästi esille eteisessä, josta ne on helppo ottaa käyttöön huoltajia kohdatessa.

”Apukuvituksia on varavaatteisiin, sadevaatteisiin, eteisessä on kuvat. Teiltä puuttuu lapselta kumisaappaat ja kurahousut. Voi näyttää siitä.”

Kuvien lisäksi konkreettisia esineitä voidaan käyttää apuna konkretisoimaan sanallista viestintää.

”Vaatteet on helppo esimerkki siitä, että minä näytän sinulle, että tässä on villasukat, näitä tarkoitan, ja nämä pitää olla. Suomessa käytetään näitä, hyvin paljon.”

”Jos vaikka kevätretki tulossa, kuvat paperilla niistä asioita, joita toivotaan, että tuodaan mukana. Kalenterilla, jos vanhempi ei osaa vielä kuukauden päiviä, tai viikonpäiviä suomeksi.”

”Jos vaipat loppu, ottanut vaipan käteen, nämä on loppu, tarvitsee lisää. Luovuus ja tietysti riippuu mistä asiasta puhutaan. Jos nämä ovat tällaisia yksinkertaisia.”

Kuvat soveltuvat hyvin yksinkertaisempien, arkisten asioiden konkretisoimiseen vuorovaikutuksen tukena, mutta esimerkiksi virallisemmissä keskusteluissa, kuten huoltajien ensimmäisessä kohtaamisessa alkukeskustelussa, vasu-keskusteluissa ja esikoululaisten huoltajien ensimmäisessä vanhempainillassa käytetään **tulkki-palvelua**, jonka avulla pyritään varmistamaan, että kaikki osapuolet tulevat ymmärretyksi.

”Aina on mahdollisuus saada tulkki. Aikataulua säätämällä tietysti. Tällä hetkellä kaikkia kieliryhmiä on löytynyt.”

”Varsinkin vasuissa mielellään käytetään tulkkia, kun on tunteiden kieltä, mitä ei välttämättä ymmärretä puolin ja toisin. Pitää saada omalla äidinkiellällä puhua.”

Molemminpuolisen ymmärryksen vahvistaminen käyttämällä tulkkia on nostettu esille myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, jossa viitataan eri kieli- ja kulttuuristaustaisten lasten huoltajien oikeuteen käyttää maksuttomia tulkkipalveluja Kielilain 18. ja Ulkomaalaislain 203. pykälien perusteella (Opetushallitus 2023, 37). Haastatteluissa tuotiin esille, että kasvokkain tapahtuvien tulkkauksen lisäksi varhaiskasvattajat käyttävät tarvittaessa puhelintulkkaukspalvelua sekä kirjallisia lyhyiden tekstien käännöspalveluja, jos kyseessä on jokin tärkeä asia, joka tarvitaan selvittää nopeasti huoltajien kanssa, jolloin ei tarvitse tilata tulkkia paikan päälle päiväkodille.

”...puhelintulkausta, jos on jokin asia, mikä pitää nopeasti saada käsiteltyä asia, kun lasta tullaan hakemaan, niin on tulkki puhelimen päässä. Jos ei saada ilman tulkkia selvitettyä asiaa.”

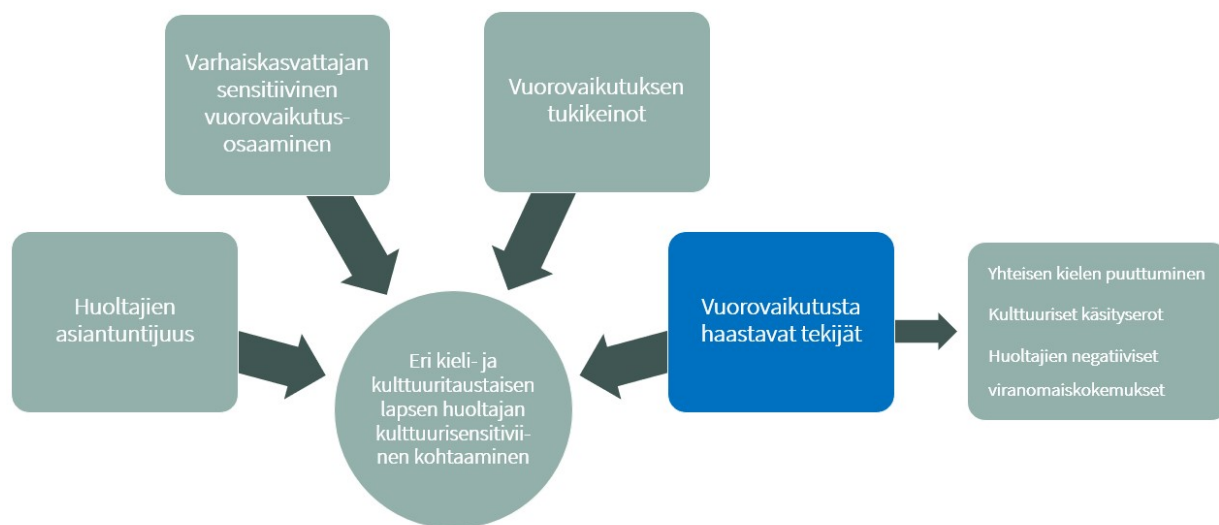
Keskusteluissa, joissa on mukana tulkki ja lapsen huoltajat käytetään selkokieltä, jotta voidaan varmistua, että myös tulkki ymmärtää keskustelun sisällön halutulla tavalla. Tulkkipalveluja tilatessa on myös hyvä ottaa selville, jos huoltajilla on toiveita tulkista.

”Ollaan sillä tavalla sensitiivisiä, että jotkut vanhemmat sanovat, että eivät halua tuota tulkkia tai tuota tulkkia, voi olla liian lähellä perheen arkea. Yritetään aina ottaa sellainen tulkki, joka käy perheelle.”

Käännösohjelmista haastatteluissa nostettiin esille erityisesti Google-kääntäjä, jota enimmäkseen huoltajat käyttävät vuorovaikutuksen tukena. Varhaiskasvattajat ovat kokeneet sen kankeana, ja käännöksistä syntyy usein väärinkäsityksiä.

6.2.4 Vuorovaikutusta haastavat tekijät

Vuorovaikutusta haastavina tekijöinä haastatteluissa nousivat esille yhteisen kielen puuttuminen, kulttuuriset käsityserot sekä huoltajien mahdolliset aikaisemmat negatiiviset kokemukset viranomaisten kanssa (Kuvio 10).

Kuvio 10. Vuorovaikutusta haastavat tekijät.

Yhtenä vuorovaikutusta haastavana tekijänä haastatteluissa nousi esille yhteisen kielen puuttuminen huoltajien kanssa, mutta samaan hengenvetoon haastateltavat toivat esiin ratkaisukeskeisyyden: haasteisiin löytyy ratkaisuja, kuten tulkkaukset, jota on mahdollista saada tarvittaessa nopeasti esimerkiksi puhelintulkkauksena.

Erilaiset kulttuuriset tavat voivat haastaa joskus vuorovaikutusta. Tämä voi näkyä erilaisena näkemyksenä lapsen kasvamistahdistista: toisessa kulttuurissa voidaan nähdä lapsi pienempänä kuin suomalaisessa, joka tulee esille esimerkiksi niin, että lapsia puetaan 5–6-vuotiaana ja tuodaan päiväkotiin rattaissa. Päiväkodissa pyritään kannustamaan lapsia omatoimisuuteen ja luomaan valmiuksia kouluun lähtemistä varten. Tärkeää on tuoda tämä avoimesti esille keskusteluissa huoltajien kanssa ja pyrkiä löytämään yhteisymmärrys. Luottamussuhde ja perheen yksilöllinen tunteminen ovat mahdollistamassa avointa ja tasa-arvoista keskustelua huoltajien ja varhaiskasvattajan välillä.

Myös aikakäsityserot voivat vaikuttaa huoltajien ja varhaiskasvattajan väliseen vuorovaikutukseen. Yksi haastateltavista kertoi, että päiväkodissa pyritään lapsen päiväkotitapaamisen alusta alkaen tuomaan lempeän jämäkästi huoltajille tietoon

suomalaisen aikakäsityksen vaikutukset arjessa, esimerkiksi linja-auto lähtee uimahalliin tasan kello yhdeksän, ja lapsi ei pääse mukaan, jos tulee päiväkotiin puoli kymmenen.

”Kulttuuriero näkyy siinä, että joillakin voi olla hyvinkin erilainen aikakäsitys kuin meillä. Ne törmää välillä.”

Huoltajilla voi olla huonoja kokemuksia oman kotimaansa viranomaisista ja jos he rinnastavat varhaiskasvatuksen aluksi viranomaistahoon, tämä voi omalta osaltaan vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun. Varhaiskasvattajan on tärkeää tuoda esille, että varhaiskasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä on pitää huolta lapsen edun ja hyvinvoinnin toteutumisesta ja tukea huoltajien vanhemmuutta.

”Pidetään lasten puolta, osasi suomea tai ei.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, miten kulttuurisensitiivisyys konkretisoi-
tuu varhaiskasvattajan vuorovaikutuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen
ja huoltajien kanssa päiväkodin arjessa. Tutkimukseen osallistui neljä varhaiskas-
vattajaa monikulttuurisesta Ristinummen päiväkodista Vaasassa.

Kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa päiväkodin arjessa kohtaavat aina ihmiset,
eivät kulttuurit; pienet ja isot ihmiset, jotka ovat kaikkia ainutlaatuisia yksilöitä,
eivät kulttuurinsa edustajia (Karvonen 2023). Tekemissäni haastatteluissa kävi hy-
vin selvästi esille, kuinka tärkeää on kohdata jokainen perhe tasa-arvoisesti ja sen-
sitiivisesti. Tutkimustulosteni mukaan kulttuurisensitiivisyyden ytimessä niin eri
kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kuin heidän huoltajiensa kohtaamisessa onkin
varhaiskasvattajan sensitiivinen vuorovaikutusosaaminen. Sensitiiviseen vuoro-
vaikutusosaamiseen kuuluvat varhaiskasvattajan ammatilliset vuorovaikutus- ja
viestintätaidot, jotka todentuvat vuorovaikutuksessa lapsen ja huoltajien kanssa.
Ne eivät ole sidoksissa vain varhaiskasvattajan persoonallisuuteen tai sosiaalisuu-
teen, joita on tai ei ole, vaan ammatillisia vuorovaikutus- ja viestintätaitoja voi
opetella ja kehittää siinä missä muitakin taitoja (Moilanen 2021). Päiväkodin arki
on täynnä lukuisia vuorovaikutustilanteita, joten mahdollisuuksia oppimiseen an-
netaan meille runsaasti joka päivä.

Sensitiivisessä vuorovaikutuksessa varhaiskasvattaja kohtaa lapsen ja huoltajan
lämpöisesti ja kiireettömästi pysähtyen kuuntelemaan häntä. Kuulluksi tuleminen
on jokaisen ihmisen inhimillinen perustarve ja kuunteleminen tärkeä osa vasta-
vuoroista vuorovaikutusta (Takamäki 2019). Usein riittää jo pitkälle, että kuunte-
lija antaa vuorovaikutustilanteessa puhujalle tilaa kertoa asiansa rauhassa ja kuun-
telija on aidosti läsnä hetkessä (Talvio & Klemola 2017, 110).

Kunnioitus perheen kulttuuritaustaa kohtaan ja sen tuominen esille kohtaami-
sessa on tärkeä osa varhaiskasvattajan ammatillisia vuorovaikutustaitoja kuunte-
lemisen ohella. Kunnioitus tulee näkyväksi huoltajien kohtaamisessa arvostuksena

heidän tapojaan ja näkemyksiään kohtaan. Päiväkodin arjessa kunnioitus näyttäytyy muun muassa arvostuksena lapsen äidinkieltä ja kulttuuria kohtaan. Kunnioitusta varhaiskasvattajat voivat tuoda esille mahdollistamalla lapselle oman äidinkielen käytön päivän aikana suomen kielen oppimisen lisäksi ja sanoittamalla vuorovaikutuksessa, miten ylpeä lapsi saa olla äidinkielestään ja monikielisydestään. Yhteiset keskusteluhetket kuten ruokapöytäkeskustelut, ovat oivallinen mahdollisuus oppia koko ryhmän lasten kanssa erilaisista kulttuurisista tavoista lasten itse kertomana. Niin teoriassa kuin empiriassakin tuli esille, että varhaiskasvattajan ei tarvitse tietää kaikkea eri kulttuureista vaan tärkeintä, että hän on kiinnostunut ja haluaa oppia lisää perheistä. Kysymällä rohkeasti lapselta ja huoltajilta on mahdollisuus saada selville perheen omat tavat ja toiveet, jotka tuntemalla voidaan huomioida lapsen yksilölliset tarpeet päiväkodissa.

Sensitiivisyys on myös varhaiskasvattajan sanattoman ja sanallisen viestinnän kulmakivi. Tutkimustulosteni mukaan sanattomalla viestinnällä on suuri rooli vuorovaikutuksessa lapsen ja huoltajien kanssa. Myönteisen ja lämpöisen sanattoman viestinnän tärkeys korostuu entisestään, jos yhteinen kieli puuttuu. Sensitiivistä sanatonta viestintää, joita voi käyttää niin lasta kuin hänen huoltajaansa kohdassa ovat esimerkiksi hyväksyvä ja lämmin katse, hymy, pienet mutta tärkeät eleet kuten peukalo ylöspäin, myönteiset äänensävyt ja äänenpainot sekä kehonkieli, joka viestii helposti lähestyttävyydestä. Lapsen kohtaamisessa tuotiin esille myös lämmin syli, pienet kosketukset, jos lapsi niistä pitää sekä kumartuminen lapsen tasolle fyysisesti vuorovaikutustilanteessa. Varhaiskasvattajan sanallinen myönteinen, rauhallinen ja selkeä viestintä tukee sanatonta viestintää. Kaikki, mitä vuorovaikutustilanteessa koetaan ja aistitaan ei selity kuitenkaan pelkästään sanattomalla ja sanallisella viestinnällä (Niemi ym. 2006, 36). Myös tunneviestinnällä on oma roolinsa vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvattajan kyky empaattisuuden lapsia ja huoltajia kohtaan on olennainen osa ammatillisia viestintätaitoja.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että kulttuurisensitiivisyyden toteutuminen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vaatii ympärilleen rauhaa, joita voidaan toteuttaa pedagogisilla ratkaisuilla, kuten pienryhmätyöskentelyllä. Pienryhmässä varhaiskasvattajalla on enemmän mahdollisuuksia antaa yksilöllistä aikaa yksittäiselle lapselle, huomioida hänen tarpeensa ja näkemyksensä ja vastata niihin sekä antaa myönteistä huomiota ja palautetta. Pienryhmätyöskentely auttaa luomaan läheisemmän vuorovaikutussuhteen lapsen kanssa, kun varhaiskasvattajalla on helpompi olla läsnä yksittäiselle lapselle hetkessä. (Ahonen 2017 a, 186.) Pienryhmien koko ja kokoonpano ei pysy muuttumattomana, vaan vaihtelee pedagogisten tavoitteiden mukaan.

Pienryhmätyöskentelyn lisäksi myös tuettu leikki voi auttaa kulttuurisensitiivisyyden toteutumisessa. Pienryhmätyöskentelyn tavoin siinä korostuu varhaiskasvattajan vahva läsnäolo ja yksilöllisen tuen antaminen. Tietoisien läsnäolon kautta on helpompi huomata lapsen hyvin pienet ja myös sanattomat kommunikointiyritykset ja vastata niihin. Tuetussa leikissä varhaiskasvattaja on syventynyt leikkiin ja kehittää sitä yhdessä lapsen kanssa, sanoittaa leikin aikana omaa ja lapsen toimintaa ja toimii tarvittaessa siltana vuorovaikutuksessa lasten välillä, erityisesti silloin kun kaikilla leikkiin osallistuvilla lapsilla ei ole yhteistä kieltä sekä tukee lapsen kehittyvää leikki- ja kielitaitoa sekä sosiaalisia taitoja. (Wiman 2021, 246, 248; Halme & Vataja 2011, 90.)

Kulttuurisensitiivisyyttä tukemassa varhaiskasvattajilla on käytössä työssään erilaisia vuorovaikutuksen tukikeinoja. Lasten ja varhaiskasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa käytetään apuna kuvia, tukiviittomia ja konkreettisia esineitä. Kuvia käytetään paljon tukena myös huoltajien arkisissa kohtaamisissa. Virallisemmissa keskusteluissa, kuten aloitus- ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa, korostuu tulkkipalvelun rooli. Tulkin käyttö vuorovaikutuksen tukena on sekä huoltajien että varhaiskasvattajan oikeus ja myös varhaiskasvattajan velvollisuus. (Kivijärvi 2020, 258.) Kielen kääntämiseen keskittyvien tulkkipalvelujen lisäksi jäin pohti-

maan, voisiko monikulttuurinen varhaiskasvatus Vaasassa hyötyä myös kulttuuritulkin palveluista. Kulttuuritulkki ei auta vain kielenkääntämisessä vaan toimii vieraiden tapojen avaajana vuorovaikutuksen osapuolten välillä (Piippo 2020).

Tutkimuksessani löytyi muutamia tekijöitä, jotka voivat estää kulttuurisensitiivisyyden toteutumista lapsen ja varhaiskasvattajan välisessä vuorovaikutuksessa. Ryhmän rauhattomuus, johon voi vaikuttaa esimerkiksi se, että resurssit eivät ole tasapainossa ryhmän lasten tuen tarpeiden kanssa, voi vaikeuttaa rauhallisten yksilöllisten tilanteiden luomista, jotka ovat avain kulttuurisensitiivisyyden toteutumiselle. Toisaalta varhaiskasvattajan omat arvot, jotka eivät tue kunnioittavaa kulttuurista kohtaamista ja tasa-arvoa muodostavat esteen kulttuurisensitiivisyyden todelliselle mahdollistumiselle vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Huoltajien ja varhaiskasvattajan välistä vuorovaikutusta voivat haastaa muun muassa yhteisen kielen puute ja erilaiset kulttuuriset käsityserot.

Samansuuntaisiin tuloksiin päätyivät myös Sirkko & Kyrönlampi (2021, 64) tutkimuksessaan, jonka mukaan varhaiskasvattajien kulttuurisensitiiviseen työhön jännitteitä loivat kielitaidon puute, kulttuurien väliset erot sekä puutteelliset resurssit. Kieleen ja kulttuurien väliin eroihin liittyvät haasteet nousivat esille myös Norheimin ja Moserin (2020, 789) tutkimuksessa, jossa tutkittiin eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten huoltajien ja varhaiskasvattajien kasvatusyhteistyötä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Mahdollistavina tekijöinä heidänkin tutkimuksessaan nähtiin tulkkipalvelut keskusteluissa sekä kiireettömyys ja kunnioitus huoltajien kohtaamisessa.

Esteitä kulttuurisensitiivisyyden toteutumiselle tutkimukseni mukaan siis löytyi jonkin verran, mutta on hyvin tärkeä tuoda tässä kohtaa esille, että haastateltujen varhaiskasvattajien puheessa korostui ratkaisukeskeisyys, joustavuus ja oma aktiivinen rooli vuorovaikutuksessa esteiden poistamiseksi sekä hyvän ja turvallisen vuorovaikutus- ja luottamussuhteen luomiseksi lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Olen koonnut tutkimukseni keskeisimmän annin Liitteestä 2 löytyvään oppaaseen. Siihen, miten kohdata lapsi tai hänen huoltajansa kulttuurisensitiivisesti, ei ole olemassa valmista käsikirjaa tai sabluunaa. Tämä tuli selkeästi esille keskusteluissa haastateltujen varhaiskasvattajien kanssa. Vuorovaikutus toisen ihmisen kanssa on aina yksilö- ja tilannesidonnaista. Oppaani ei siis tarjoa valmista käsikirjaa, mutta sen sijaan ideoita, millaisista rakennuspalikoista omaa kulttuurisensitiivistä vuorovaikutusta voisi rakentaa.

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Puusa ja Juuti (2020 d, 175) nostavat esille kolme käsitettä, joiden kautta laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvää pohdintaa voidaan lähestyä. Nämä ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Uskottavuuteen kuuluu se, ovatko tutkimusta lukevien ihmisten mielestä tutkimustulokset todenmukaisia ja voivatko he tutkimuksen luettuaan luottaa siihen, että aineisto on kerätty ja analysoitu oikein suhteessa tutkimuksen tavoitteisiin.

Luotettavuuteen liittyy läheisesti se, kuinka tutkimuksen lukija voidaan vakuuttaa siitä, että tutkimuksen toteutuksessa on käytetty tutkimusongelman kannalta oikeita lähestymistapoja ja menetelmiä perustellusti (Puusa & Juuti 2020 d, 175). Olen pyrkinyt parantamaan tutkimukseni luotettavuutta perustelemalla tarkkaan, miksi tutkimukseni kannalta laadullinen tutkimus on sopivin sekä miksi teema-haastattelu ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopivat aineiston keruuseen ja analysointiin hyvin. Myös haastattelu- ja sisällönanalyysiprosessien avaaminen tuo läpinäkyvyyttä lukijalle luotettavuuden arviointiin.

Koen, että tutkimukseni luotettavuuteen on voinut heikentävästi vaikuttaa se, että aihe oli minulle täysin uusi ennen opinnäytetyötä, toisaalta olen pyrkinyt tutustumaan aihealueeseen monipuolisesti tutkimuksen viitekehyksen luomisen vaiheessa. Minulla ei ollut ennen empirian toteuttamista aikaisempaa kokemusta niin teemahaastattelun kuin aineistolähtöisen sisällönanalyysin tekemisestä, mutta

olen pyrkinyt perehtymään molempiin hyvin ennen toteutusvaihetta. Kokemattomuus voi perehtymisestä huolimatta vaikuttaa tulosten luotettavuuteen.

Tutkimuksessani ei ollut mahdollista saada satunnaisotosta perusjoukosta, joten empiirisessä osassa harkinnanvarainen näyte koostui käytettävissä olevien resursien takia neljästä varhaiskasvatuksen työntekijästä Ristinummen päiväkodissa (KvantiMOTV 2003). Yleistyksiä tutkimustuloksista ja johtopäätöksistä ei voi tehdä, mutta se ei ole tarkoituskaan laadullisessa tutkimuksessa. Yleistysten sijaan laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöillä, joita tutkimusta varten haastatellaan, on omakohtaista kokemusta tai mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen aihealueeseen liittyen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 293). Tämän olen pyrkinyt varmistamaan omassa tutkimuksessani haastatteleamalla varhaiskasvatuksen työntekijöitä, joilla on kaikilla kokemusta monikulttuurisessa päiväkodissa työskentelestä.

Eettisyyteen puolestaan liittyy se, että eettisiä periaatteita on noudatettu tutkimuksen alusta loppuun, ja tutkimus ei saisi aiheuttaa haittaa sen kohteena oleville vaan luoda hyvää (Puusa & Juuti 2020 d, 175). Olen noudattanut eettisiä periaatteita – rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta – koko opinnäytetyöprosessin ajan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Tutkimusluvan anoin ennen haastatteluja Vaasan varhaiskasvatusjohtajalta Hanna-Leena Holmströmiltä, ja lupamyönnettiin 1. maaliskuuta 2023. Toimitin tutkimusluvan päiväkodin johtajalle ennen kuin lähestyin päiväkodin työntekijöitä haastattelupyynnöllä.

Haastattelupyynnön yhteydessä informoin tutkimukseni tarkoituksesta sekä haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Toin myös esille tutkimustulosten luottamuksellisen käsittelyn sekä kuinka paljon haastattelun osallistuminen vie haastateltavalta aikaa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019; Kuula 2011, 61–62). Mietin ennen haastattelujen tekemistä, millaista tietoa todella tarvitsen ja päädyin siihen, että tutkimuksen kannalta ei ollut olennaista kerätä haastateltavien henkilökohtaisia tietoja, jolloin myöskään niiden säilyttämiseen ja tuhoamiseen liittyviä seikkoja ei tarvinnut ottaa huomioon.

Haastateltavat saivat teemahaastattelurungon kysymykset sekä kulttuurisensitiivisyyden määritelmän nähtäväksi ennen haastatteluja. Ennen haastatteluja pyysin erikseen lupaa nauhoittaa haastattelu kännykällä ja kerroin, kuinka nauhoitettua materiaalia tulen käsittelemään ja tuhoamaan sen tutkimuksen valmistuttua. Kännykällä olevan haastattelutiedoston siirsin muistitikulle haastattelun jälkeen sekä poistin sen kännykästä. Muistitikun, jossa alkuperäiset haastattelut sekä aukikirjoitettu haastatteluaineisto oli tallennettu, tuhosin, kun opinnäytetyö oli valmis. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023.)

Olen ottanut tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä kirjoittaessani huomioon, ettei haasteltavia pysty tunnistamaan aineiston pohjalta. Esimerkiksi lainaukset olen valinnut niin, ettei niistä pysty tunnistamaan haastateltavaa.

7.2 Lopuksi

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisista lapsista varhaiskasvatuksen kontekstissa on tehty suhteellisen vähän tutkimusta. Tehty tutkimus on keskittynyt varhaiskasvattajien kokemuksiin ja käsityksiin monikulttuurisessa lapsiryhmässä työskentelystä, kuten oma tutkimukseni. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten näkökulmasta tutkimusta on tehty toistaiseksi vähemmän. (Eerola-Pennanen 2020, 243.) Jatkotutkimusaiheena voisikin olla tutkia kulttuurisensitiivistä vuorovaikutusta varhaiskasvattajan ja lapsen välillä lapsen näkökulmasta esimerkiksi haastattelujen ja havainnoinnin kautta, ja saada näin lapsen ääni enemmän kuulluksi myös tutkimuskentällä.

Oma opinnäytetyöprosessini on ollut hyvin opettavainen sekä aiheen näkökulmasta sisällöllisesti että tutkimuksen tekemisen näkökulmasta. Olen oppinut ehkä vähän kantapäänkin kautta, miten tärkeää tutkimuksessa on rajata aihe selkeästi ja löytää punainen lanka, joka pysyy käsissä koko tutkimuksen teon ajan teoriasta sisällönanalyysiin ja johtopäätöksiin. Opinnäytetyötä tehdessä on ollut aikoja, kun olisin kaivannut vierelle toista, jonka kanssa olisin voinut yhdessä tehdä tutkimusta, peilata omaa oppimista ja luoda synergiaa. Mutta toisaalta nyt yksin tutkimusta tehdessä olen saanut lukuisia mahdollisuuksia itsereflektioon ja oman itseni

kehittämiseen esimerkiksi epävarmuuden sietämisessä ja käsittelemisessä rakentavasti.

Ammatillisesti opinnäytetyö on antanut paljon työkaluja kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen, jotka ovat tulevaisuudessa osana työtäni päivittäin. Aikaisempaa työkekomusta monikulttuurisessa päiväkodissa työskentelystä minulla ei ole, mutta olen päässyt opinnäytetyön ja monikulttuurisessa lapsiryhmässä tehdyn harjoittelun kautta kehittämään ja syventämään varhaiskasvatuksen sosionomilta vaadittavaa osaamista, kuten lasten vuorovaikutuksen tukemista ja vahvistamista sekä ymmärrystä lasten ja perheiden kulttuurisesta ja kielellisestä moninaisuudesta ja sen huomioon ottamista lasten ja perheiden tukemisessa (Talentia 2023; SOAMK 2023).

Mukanani on jo pitkään elämässä kulkenut Antoine de Saint-Exupéryn kirjan Pikku prinssi sanat ”Ainoastaan sydämellä näkee hyvin. Tärkeimpiä asioita ei näe silmillä”. Se sopinee hyvin lähtökohdaksi myös kulttuurisensitiivisiin lämpöisiin, yksilöllisiin kohtaamisiin tässä hetkessä.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017 a. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä. PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017 b. Vasun käyttöopas. Jyväskylä. PS-kustannus.

Anis, M. 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Olemme muuttaneet ja kotoudumme, 147–161. Haettu 20.1.2023 osoitteesta https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/e38fea1b-olemme-muuttaneet-ja-kotoudumme_ilman-kantta.pdf.

Arnkil, M. & Antikainen, S. 2022. Kunnioittava kasvattaja moninaisessa lapsiryhmässä. Teoksessa Lumoudu lapsesta. Artikkeleita arkipedagogiikasta, 236–249. Toim. Kataja, E. Hämeenlinna. Hämeenlinnan kaupunki.

Dunderfelt, T. 2016. Läsnäoleva kohtaaminen. Jyväskylä. PS-kustannus.

Eerola-Pennanen, P. 2020. Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja, 241–254. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS-kustannus.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, 26–44. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä. PS-kustannus.

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki. Tammi.

Heino, E. & Jäppinen, M. 2022. Näkökulmia kulttuurin merkityksiin sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa. *Janus*, 30, 2, 174–181. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/112106>.

Honko, M. & Mustonen, S. 2018. Kielistä kielitaitoon. Teoksessa Tunne kieli – matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen, 20–31. Toim. Honko, M. & Mustonen, S. Helsinki. Finn Lectura.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Helsinki. Otava.

Karvonen, M. 2023. Kohtaammeko arjessa kulttuureja vai ihmisiä? Avaimia kulttuurisensitiiviseen kohtaamiseen. Pohjanmaan Varhaiskasvattaja 2023 -tapahtuman luentomateriaali.

Katisko, M. 2016. Kulttuurienvälinen kompetenssi sosiaalityössä. Teoksessa Vastavuoroinen sosiaalityö, 178–188. Toim. Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. Helsinki. Gaudeamus.

Kivijärvi, T. 2020. Vieras- ja monikielisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja, 255–267. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS-kustannus.

Kivirauma, J, Zacheus, T. & Jahnukainen, M. 2019. Johdanto. Monikulttuurisuus suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Oma paikka haussa. Maahanmuutto-taustaiset nuoret ja koulutus, 5–25. Toim. Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. Helsinki. Gaudeamus.

Korhonen, M. & Saarinen, K. 2022. Kulttuurisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyö monikulttuuristen perheiden kanssa. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu. Haettu 20.1.2023 osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/749904>.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä. Vastapaino.

KvantiMOTV. 2003. Otos- ja otantamenetelmät. Haettu 22.2.2032 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/otos/otantamenetelmat.html>.

L 13.7.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Haettu 5.1.2023 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>.

Moilanen, O. 2021. Ammatillinen vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://varhaista-aikaa.blogspot.com/2021/05/ammattillinen-vuorovaikutus.html>.

Niemi, T., Nietosvuori, L. & Virikko, H. 2006. Hyvinvointialan viestintä. Helsinki. Edita.

Norheim, H. & Moser, T. 2020. Barriers and facilitators for partnership between parents with immigrant backgrounds and professionals in ECEC: a review based on empirical research. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28, 6, 789-805. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1350293X.2020.1836582>.

Opetushallitus. 2019. Osaamisrakenne 2023. Alakohtaiset tulevaisuuden osaamistarpeet ja koulutuksen kehittämishaasteet - osaamisen ennakoitifoorummin ennakoitituloksia. Haettu 18.12.2023 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/osaamisrakenne-2035>.

Opetushallitus. 2022. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Haettu 9.1.2023 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>.

- Opetushallitus. 2023. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuunnitelma. Haettu 13.12.2023 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162662>.
- Piippo, M. 2020. Kulttuuritulkki auttaa ymmärtämään vaikka Wilma-viestejä. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/article/inhimillisia-uutisia/julkaisut/2020/04/kulttuuritulkkkaus>.
- Puusa, A. 2020 a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 103–117. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Puusa, A. 2020 b. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 145–156. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020 a. Esipuhe. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 5–6. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020 b. Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 61–74. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020 c. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 75–85. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020 d. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 175–176. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Helsinki. Gaudeamus.
- Sirkko, R. & Kyrönlampi, T. 2021. ”Haasteet on monesti ratkaistavissa hyvällä asenteella ja yhteistyöllä.” Kulttuurisensitiivisyys esiopetusryhmän kasvattajien puheessa omasta työstään. *Journal of Early Childhood Education*, 10, 3, 64–92. Noudettu 15.1.2023 osoitteesta <https://journal.fi/jecer/article/view/114171>.
- Sitra. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Haettu 20.1.2023 osoitteesta <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/>.
- SOAMK. 2023. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Haettu 30.12.2023 osoitteesta <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>.

Syrjämäki, M. & Ahonen, L. 2022. Sensitiivinen vuorovaikutus pedagogisen toiminnan perustana, 200–216. Teoksessa Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Toim. Heiskanen, N & Syrjämäki, M. Jyväskylä. PS-kustannus.

Takamäki, M. 2019. Kuuntelemisen taito on avain aitoon vuorovaikutukseen. Haettu 19.12.2023 osoitteesta <https://valmennustrio.fi/blogit/kuuntelemisen-taito-on-avain-aitoon-vuorovaikutukseen/>.

Talentia. 2023. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuva. Haettu 18.12.2023 osoitteesta <https://www.talentia.fi/nain-vaikutamme/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>.

Talvio, M. & Klemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä. PS-kustannus.

THL. 2021. Paloma-koulutus, osa 3: työmuodon ulottuvuudet pakolaistyössä. Haettu 20.1.2023 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>.

THL. 2023. Kulttuurisensitiivinen työote. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2023. Aineiston hävittäminen, anonymisointi tai arkistointi tutkimuksen päättyessä. Noudettu 30.11.2023 osoitteesta <https://tietosuoja.fi/aineiston-havittaminen-anonymisointi-tai-arkistointi-tutkimuksen-paattyessa>.

Tilastokeskus. 2023 a. Vieraskieliset. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>.

Tilastokeskus. 2023 b. Maahanmuuttoja lähes 50 000 vuonna 2022. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8n2djzw3b360cvz35t3up2r>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Äänikirja. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.storytel.com/fi/books/laadullinen-tutkimus-ja-sis%C3%A4ll%C3%B6nanalyysi-uudistettu-laitos-168376>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3. Noudettu 30.11.2023 osoitteesta https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Noudettu 30.11.2023 osoitteesta <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>.

Unisef. 2023. Lasten oikeuksien sopimus: tiivistelmä. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistettya/>.

Vaasan kaupunki. 2023. Ristinummen päiväkotit. Noudettu 15.6.2023. <https://www.vaasa.fi/asu-ja-ela/varhaiskasvatus-ja-koulut/varhaiskasvatus/paivakodit/hostvesi-kappelinmoki-ristinummi-vanha-vaasa/ristinummen-paivakoti/>.

Vuorinen, M. 2022. Turun yliopiston Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus - onlineseminaarisarjan neljäs osa: Kulttuurinen kompetenssi huoltajien kohtaamisessa 17.11.2022.

Wiman, A. 2022. Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen. Annele Wiman.

LIITTEET

LIITE 1

TUTKIMUKSEN TEEMAHAASTATTELURUNKO

Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja. Tähän kuuluu arvostava kohtaaminen ja viestintä niin sanallisesti kuin sanottomasti siten, että kaikilla vuorovaikutuksen osapuolilla on yhdenvertainen oikeus ilmaista omaa kulttuuriaan ja tulla hyväksytyksi ja kuulluksi sen kanssa. Kulttuurisensitiivisyyteen liittyy olennaisesti myös yksilöllisyyden huomioiminen. (THL 2023; THL 2021.)

Kulttuurisensitiivisyys eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kohtaamisessa

Millaisia vuorovaikutustaitoja pidät tärkeänä kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa lapsen kanssa?

Millaisiin seikkoihin kannattaa kiinnittää huomiota sanallisessa ja sanattomassa viestinnässä lapsen kanssa?

Millaisia konkreettisia muotoja lapsen yksilöllinen kohtaaminen saa päiväkodin arjessa?

Oletkö törmännyt työssäsi esteisiin, jotka vaikeuttavat kulttuurisensitiivisyyden toteutumista lapsen kohtaamisessa?

Kulttuurisensitiivisyys eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen huoltajien kohtaamisessa

Millaisia vuorovaikutustaitoja pidät tärkeänä kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa huoltajien kanssa?

Millaisiin seikkoihin kannattaa kiinnittää huomiota sanallisessa ja sanattomassa viestinnässä huoltajien kanssa?

Millaisia konkreettisia muotoja huoltajien yksilöllinen kohtaaminen saa?

Oletko törmännyt työssäsi esteisiin, jotka vaikeuttavat kulttuurisensitiivisyyden toteutumista huoltajien kanssa tehtävässä kasvatusyhteistyössä?

Onko vielä jotain, jota haluaisit kertoa aiheeseen liittyen?

LIITE 2

OPAS

- 1 Kulttuurisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa
SIVU 2
- 2 Sensitiivisten vuorovaikutustaitojen rakennuspalikoita
SIVU 3
- 3 Sensitiivisten viestintätaitojen rakennuspalikoita
SIVU 4
- 4 Vuorovaikutuksen tukikeinoja
SIVU 5
- 5 Pedagogisia ratkaisuja kulttuurisensitiivisyyden tukemiseen
SIVU 6
- 6 Luku- ja työkaluluvinkejä
SIVU 7
- 7 Lähteet
SIVU 8

Oppaan
SISÄLLYSLUETTELO

KULTTUURISENSITIIVISYYS VARHAISKASVATUKSESSA

Valmiista saabuuna sijain tässä opas tarjoaa ideoita, millälaista rakennuspalikoita omaa kulttuurisensitiivisiä osamista voi rakentaa ja kehittää.

Valmiin saabuunan sijain tässä opas tarjoaa ideoita, millälaista rakennuspalikoita omaa kulttuurisensitiivisiä osamista voi rakentaa ja kehittää.

"Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammatillisen kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja ja arvostavaa sekä osallista että osallista kohtaamista ja viestintää ammatillisen ja asiakkaan välillä niin, että kummallakin on oikeus omaan kulttuuriin ilmaisuun ja sen kanssa hyväksytyksi ja kuulluksi tulemiseen."

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Lisääntynyt maahanmuutto ja kansainvälistyminen näkyvät myös varhaiskasvatuksessa, joka on kiinnä oia yhteiskuntaa peilaten siinä tapahtuvia muutoksia. Kulttuurisen moninaisuuden tunnistaminen ja sen arvostuksen tuominen esille päiväkodin arjessa onkin nykyään tärkeä osa varhaiskasvatustajan ammattitaitoa. Kulttuurisensitiivisyys mahdollistaa tämän toteutumista omalta osaltaan.

Kulttuurisensitiivisyyden ytimessä tässä oppassa ovat varhaiskasvatustajan kulttuurisesti kunnioittavat ja sensitiiviset vuorovaikutus- ja viestintätaidot sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ja huoltajien yksilöllinen ja tasa-arvoisen kohtaaminen. Kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa päiväkodissa kohtaavat aina ihmiset, jotka ovat äänneä lausuvia yksilöitä, eivät kulttuurinsa edustajia.

Sensitiivisten vuorovaikutustaitojen RAKENNUSPALIKOITA

🧩 KUUNTELEMINEN

Kuulluksi tuleminen on jokaisen ihmisen inhimillinen perustarve, ja kuunteleminen on tärkeä osa sensitiivistä vuorovaikutusta. Aidon kuuntelemisen perustana on vuorovaikutuksen toisen osapuolen näkemysten aktiivinen ja myötäseläviä kuuntelu. Aitoon kuuntelemiseen tarjotaan kuulu keskittyminen kuuntelemaan, mitä lapsi tai huoltaja sanoo jatkamalla puheella lisää kertonut osana muuassa ja luomalla aidon kuuntelemisen pohjaa kohtaan kysymällä täydentäviä kysymyksiä ja kannustamalla häntä kertomaan lisää.

🧩 KESKITTYMINEN AITOON LÄSNÄOLOON

Keskittyminen olemaan hetkessä aidoisti läsnä lapselle tai hänen huoltajalleen on sensitiivisen vuorovaikutuksen ja kuuntelemisen perusedellytys. Kiire hästää tätä päiväkodin arjessa ja ajatukset voivat olla tulevien asioiden hoitamisessa, vaikka fyysisesti olisi läsnä vuorovaikutustilanteissa. Aito läsnäolo vaatii todellista pysähtymistä jakamaan hetki toisen kanssa.

🧩 KUNNIOITTAMINEN

Kunnioittamiseen liittyy vahvasti erilaisuuden arvostaminen. Meistä kukaan ei ole samanlainen, ja tästä syystä erilaisuuden arvostaminen on tärkeä asenne, joka konkretisoituu kansainvälisessä. Kunnioittamisnäkökulmasta muun muassa arvostuksena lapsen äidinkieltä ja kulttuuria kohtaan luomalla ne näkyväksi ja yhteisen keskustelun läpisyntymän kanssa päiväkodin arjessa. Kunnioitus tulee näkyväksi huoltajien kohtaamisessa arvostuksena perheen yksilöllisiä tapoja ja näkemyksiä kohtaan.

🧩 KYSYMINEN

Varhaiskasvatustajan ei tarvitse tietää kaikkea eri kulttuureista, aino kinnostus ja halu oppia lisää vie pitkälle. Rohkeasti kysymällä lapsella ja huoltajalla on mahdollisuus saada selville perheen omat tavat ja toiveet, jotka tunteella voidaan huomioda lapsen yksilölliset tarpeet päiväkodissa.

🧩 KANNUSTAMINEN

Kannustaminen on rohkaistamaan kunnioittamista ja kehittämistä. On tärkeää antaa positiivista palautetta, nähdä jokaisessa kohtaamisessa hyviä ja seniäisiä se. Lapsia kannustamalla olemaan ylpeä omasta äidinkieltään ja kulttuuristaan mahdollistetaan lapselle-aito kokemus, että hän tulee arvostetuksi omalla itsenään identiteettiä vahvistaan.

SIVU 2

SIVU 3

Sensitiivisten viestintätaitojen RAKENNUSPALIKOITA

+

SANATON VIESTINTÄ

Sanaton viestintä on sanallista viestintää varhaisempi tapa viestiä ja sen merkitys korostuu entisestään silloin, kun vuorovaikutustilanteessa ei ole yhteistä kieltä. Sanatonta viestintää ilmaistaan koko olemuksella, usein tiedotettomasti. Siihen on kutsuttu tekniikaksi sanattomia huomioita, sillä sanattoman viestinnän kautta välitetään vuorovaikutuksessa 55 % tiedosta. Tapa, jolla sanotaan, välittää 35 % ja sanallinen viestintä vain 10 %. Myönteistä, sensitiivistä sanatonta viestintää ovat muun muassa varhaiskasvatajan hyväksyvä ja lämmin katse, hymy, pienet, mutta tärkeät eleet, kuten peukalo ylöspäin, myönteiset äänensävyt ja äänenpainot, kehoikieli, joka viestii helposti lähestyttävyyttä, lapsen kohdalla myös lämmin ääni, pienet kosketukset, joihinkin lapsi pitää sekä kunnarummen lapsen tasolle fyysisesti.

"Oo minkä kielelläkö viestii, on lapsen merkityksellisiä, mikäli eivät olekaan ja läsnäolokseen eivät ole." Liisa Ahoonen, Vuosien käyttöoppas

Liisa Ahoonen, Vuosien käyttöoppas

+

SANALLINEN VIESTINTÄ

Sanallinen viestintä kuuluu muun muassa sanat, kielenkäyttö, vierat kielet ja murteet. Sanallisen viestinnän kautta välitetään tiedon lisäksi merkityksiä ja tunteita. Sanallisen viestinnän tuloksena ottaa huomioon, että puhe on mahdollisimman selkeää ja sanan vuorovaikutuksen toiselle osapuolelle ymmärrettävää. Sanallisessa viestinnässä sukeee jokaisessa kohtauksessa mahdollisuus tehdä viittintoja siitä, kuinka toiselle myönteisesti ja arvostavasti on lähtyvä puheen takaa pilvoviesteitä ja epäkuulovaitta merkityksiä. Varhaiskasvatajan sanallinen myöntäminen, rauhallinen ja selkeä viestintä tukee sensitiivistä sanatonta viestintää.

+

TUNNEVIESTINTÄ

Tunneviestintä on oma roolinsa vuorovaikutuksessa, sillä kaikki mitä vuorovaikutustilanteessa koetaan ja aistitaan, ei selity pelkästään sanattomalla ja sanallisella viestinnällä. Varhaiskasvatajan kyky empatiisuuteen - toisen tunteiden ymmärtämiseen ja hänen kokemansa tunteiden jakamiseen - on olennainen osa varhaiskasvatajan ammattitaitoa, sensitiivisiä viestintätaitoja.

PIENRYHMÄTYÖSKENTELY

Kulttuurisenäistävyyden ja sensitiivien vuorovaikutuksen toteutumisen lapsen kanssa vaatii ympäröivän rauhaa, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi pienryhmätyöskentelyllä. Pienryhmässä varhaiskasvatattaja on enemmän mahdollisuus antaa yksilöllistä aikaa yksittäiselle lapselle, huomioida hänen tarpeensa ja näkemysensä ja vastata niihin sekä antaa myönteistä huomiota ja palautetta.

Pienryhmätyöskentely auttaa luomaan lähemmään vuorovaikutussuhteen lapsen kanssa, kun varhaiskasvatattaja on helpompi olla läsnä yksittäiselle lapselle hetkessä.

"Sensitiivien vuorovaikutus on yleensä parhaimmillaan tilanteissa, joissa lapsien ajattelusta, lauseen rytmillisyydestä ja sanallisen työnsä helposti katoaa. Aikaa yksittäisten lasten saajaksi on vaikeampi löytää." Anneli Wimanin, Hyvinvoiva lapsi oppii!

Anneli Wimanin, Hyvinvoiva lapsi oppii!

TUETTU LEIKKI

Pienryhmätyöskentelyn lisäksi myös tuettu leikki voi auttaa kulttuurisenäistävyyden toteutumisessa. Pienryhmätyöskentelyn tavoin siinä korostuu varhaiskasvatattajan vahva läsnäolo ja yksilöllisen tuen antaminen. Tietoisien läsnäolon kautta on helpompi huomata lapsen hyvin pienet ja myös sanattomat kommunikointirytykset ja vastata niihin.

Tuetussa leikissä varhaiskasvatattaja on syventynyt leikkiin ja kehittää sitä yhdessä lapsen kanssa, sanoo leikin aikana omia ja lapsen toimintaa ja toimintatavoitteen avulla vuorovaikutuksessa lasten välillä, erityisesti silloin kun kaikilla leikkiin osallistuvilla lapsilla ei ole yhteistä kieltä eikä tukea lapsen kehittyvää leikki- ja kieltäntä sekä sosiaalisia taitoja.

PEDAGOGISIA RATKAISUJA KULTTUURISENSITIIVISYYS TUKEMISEN

KUVAT

Kuvat ovat paljon käytetty vuorovaikutuksen tukikeino varhaiskasvatuksessa sekä lasten että huoltajien kohtaamisessa. Kuvien käyttö voidaan ottaa kokea hankkeena kuin esim. tukiviittomien käyttö, koska ne eivät ole luontaisesti käytössä osana kehosa. Kuva voi kuitenkin kertoa paljon enemmän kuin sanat ja lauseet, varsinkin jos yhteistä kieltä ei ole. Kuvien avulla varhaiskasvatattaja voi konkretisoida esimerkiksi päivän ja toiminnan kulua, lapsen osallistumista leikkiin ja hänen valintamahdollisuuksiaan. Kuvien käyttö päiväkodin arjessa on mahdollistamassa jokaisen lapsen tasa-arvoisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden toteutumisen.

TUKIVIITOTMAT

Tukiviittomat ovat viittomakielestä lainattuja viittomia, mutta ne eivät ole virallista viittomakieletä. Tukiviittomia käytetään aina yhdessä puheen kanssa rinnakkain ja samassa järjestyksessä puhutun kielen kanssa. Tukiviittomat ovat helppo vuorovaikutuksen tukikeino, jonka käyttö onnistuu tilanteissa kuin tilanteissa kielen ollessa osana kehosa. Lapsesi omaksuvat helposti tukiviittomia varhaiskasvatattajan toistuvan mallintamisen tukemana. Tukiviittomat toimivat erityisen hyvin laulussa ja lorussa: kun niitä viitotaan lasten sanojen opettelu tulee helpommaksi.

TULKKIPALVELUT

Varhaiskasvatattajan ja eri-kieli- ja kulttuuritaustaisen lasten huoltajien virallisissa keskusteluissa, kuten aloitus- ja varhaiskasvatustarvitekeskusteluissa, korostuu tulkkipalvelun rooli. Tukin käyttö vuorovaikutuksen tukemana on sekä huoltajien että varhaiskasvatattajan oikeus ja myös varhaiskasvatattajan velvollisuus, ja sillä mahdollistetaan molempipuolinen liittymys ja keskeytymisen keskusteltavaan asiassisältöön.

Tulkkipalveluun liittyviä perusteita:

- Tukin on puoluettoman, valitsemisen, ja hän tekee varhaiskasvatattajan ja huoltajien välisen keskustelun mahdolliseksi, mutta ei osallistu sen sisältöön. Varhaiskasvatattajan on hyvä avata tätä tukin roolia huoltajalle keskustelun alussa.
- Jos mahdollista, toteutetaan huoltajien toivomia tukkeja, joihin liitään keskusteluun.
- Aikaa tulkkipalveluun keskustelun kannattaa varata noin kaksinkertaisesti tekonomaisten keskustelun verrattuna.
- Tulkkipalveluun keskusteluissa varhaiskasvatattaja on kääntynyt puhumaan huoltajalle, kuten tilanteissa, joissa tulkkiä ei ole.
- Puhetta kannattaa jakottaa ja pitää siinä taukoja, jotta tulkki jää rauhasa aikaa tulkkaamiseen.
- Puheessa on hyvä käyttää selkeitä ja välttää ammattislangia ja murteita.

VUOROVAIKUTUKSEN TUKIKEINOJA

LUKU- JA TYÖKALUVINKKEJÄ

KULTTUURISENSITIIVISYYS

- THL: Kulttuurisenäistävyyden työtoiminta
- Riikka Sirkon & Taina Kyronlammen artikkeli "Haasteet on monesti ratkaistavissa hyvällä asenteella ja yhteistyöllä", Kulttuurisenäistävyyden esipöytätyöryhmän kasvattajien puheessa omasta työstään.
- Riikka Nurmen julkaisussa "Lapsen mieli, kieli ja kulttuuri. Opa mielenterveyden edistämiseen varhaiskasvatuksessa"

VUOROVAIKUTUSOAAJINEN VARHAIKASVATUKSESSA

- Ammatillinen vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa
- Anneli Wimanin kirjassa "Hyvinvoiva lapsi oppii!"

KUVAT VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

- Papunetin kuvapankki
- Papunetin kuvatyökalu
- Ilmatola kuvapankkeja muun muassa pixabay.com & pexels.com

TUKIVIITOTMAT VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

- Papunetin vinkkejä tukiviittomiseen
- Pikku Kakkosen viittotuja loruja
- Tukiviittomien opetusvideot
- Suomen viittomakielten verkkosivut

TULKKIPALVELUT VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

- Tulkki- ja käännöspalvelut Vaasassa
- THL:n materiaalia tulkkipalveluun työskentelyyn

PEDAGOGISET RATKAISUT: PIENRYHMÄTYÖSKENTELY

- Kirsi Järvisen ja Petteri Mikkolan kirjassa "Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa"
- Liisa Ahoosen kirjassa "Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja"

PEDAGOGISET RATKAISUT: TUETTU LEIKKI

- Anneli Wimanin kirjassa "Hyvinvoiva lapsi oppii!"

MUUTA

- Tietoa selkokielistä

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Väen käyttötapas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Arvola, P. & Penttiläinen, V. 2022. Käsitteitä kasvatus. Positiivisen pedagogikan ja laaja-alaisen hyvinvointipöytäkirjan Käsitteitä. BEEdesign Publishing.
- Dunderfelt, T. 2016. Liskokirja kohtaan. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helme, K. & Vajja, A. Monikulttuurinen varhaiskasvatust ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Kaarinen, M. 2012. Monikulttuurisia kohtauksia. Opas varhaiskasvatukseen arkeen. Haettu 11.12.2023 osoitteesta <https://peda.net/jenssu/esiopetus/siv/materiaalia/mikova>.
- Karvonen, M. 2023. Kohtaamemko arjessa kulttuurista vai ilmiötä? Avaisia kulttuurisensitiiviseen kohtaukseen. Pohjanmaan Varhaiskasvatusta 2023 -raportin luentomateriaali.
- Merikoski, H. & Pihlaja, P. 2022. Kielen ja puheen lukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksesta Verhaistenlyökökäs, 228-251. Toim. Pihlaja, P. & Viitasa, R. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Molander, D. 2021. Ammatillinen vuorovaikutus varhaiskasvatukseen. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://varhaiskasvatusblogi.com/2021/05/ammatillinen-vuorovaikutus.html>.
- Niemi, T., Nietsvaari, L. & Viikko, H. 2006. Hyvinvointialan viestikortti. Edita.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Varhaiskasvatukseen kohtuuden kehittämissuunnitelma. Haettu 13.12.2023 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162862>.
- Talavainmäki, H. 2019. Kuvakellon valo on aina läsnä vuorovaikutuksen. Haettu 18.12.2023 osoitteesta <https://valmennus.fi/blogi/kuunnemmen-kaipoo-ajan-aihepu-voorovaikutukseen/>.
- Talja, M., Lofström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaisia opettajille. Helsinki: WSOY.
- Talvio, M. & Kleemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- THL. 2023 a. Kulttuurisensitiivinen työtyö. Noudettu 30.12.2023 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurimoninaisuus/tyon-tyokais/hyite-kyentaja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>.
- THL. 2023 b. Työkielitteiden työkielintyö. Noudettu 30.12.2023 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurimoninaisuus/tyon-tyokais/hyite-kyentaja/tyokielitteiden-tyoostentey>.
- Tiirtseikkö, 2016. Viittomat kommunikoinnissa. Haettu 21.12.2023 osoitteesta https://paperkit.net/wp-content/uploads/2023/10/viittomat_kommunikoinnissa_netti_2016.pdf.
- Vuorinen, M. 2022. Turun yliopiston Kieli- ja kulttuuritieteiden varhaiskasvatustutkimuskeskuksen ohjelmajärjestelmän kehittäminen. Haettu 17.12.2023.
- Wiman, A. 2022. Hyvinvointi lapsi oppi. Turun taitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alakouluun. Anneli Wiman.
- Open Text University (www.ceravo.com)
Oppaassa käytetyt kuvat Ceravo-ohjelmasta & eBook-kuvapankista